

LUTHERSK KIRKETIDENDE

LEDER: PINSE PÅ NY

ARTIKLER OG INNLEGG

KOMPETANSE, STYRING OG
PRIORITERING

REFLEKSJONER OM LUTHER OG
DIAKONI

10. NOVEMBER, TESENES 500-ÅRS DAG

MÅNEDENS SALME

ORD AV LUTHER

**FRA BOKFRONTEN
SØNDAGSTEKSTEN**

2. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN
SANKTHANS DAGEN / JONSOK
3. SØNDAG TREEININGSTIDA
4. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

PINSE PÅ NY

Det nærmer seg pinse, en høytid som ofte blir betegnet som "den glemte høytid". Når aviser spør folk på gata om hvorfor vi feirer pinse, er svaret ofte deprimerende lesning fra en kirkelig synsvinkel. Men også prester kan av og til føle at pinsens budskap kan være vanskelig å forklare og formulere.

Jeg vil i denne artikkelen ikke gå nærmere inn på de homiletiske eller pedagogiske utfordringene som pinsen reiser, men si noe om det teologiske bakteppet. Etter min mening kan forlegenheten i møte med pinsen ha noe med begrensninger i vår teologiske tradisjon å gjøre. Et fornyet teologisk arbeid med pneumatologien (læren om Ånden) kan derfra bidra til å avhjelpe forlegenheten. I et slikt fornyet teologisk arbeid må både økumeniske impulser og studium av bibelske tekster spille en sentral rolle.

En nøkkel til å forstå pneumatologiens rolle i teologien er å se på forskjellene mellom vestlig (katolsk og protestantisk) og østlig (ortodoks). Mens pneumatologien har spilt en sentral rolle i østlig teologi, har den vestlige teologien først og fremst vært kristologisk orientert. At teologien er fokusert på inkarnasjonen og Kristus-troen, er naturligvis ikke noe problem i seg selv, men bare hvis andre deler av teologien forsvinner ut av synsfeltet eller spiller en underordnet rolle. I vestlig teologi har det kristologiske fokuset ofte ført til at pneumatologien er blitt underordnet kristologien, ved at Åndens gjerning ensidig er knyttet til frelsestilegnelsen. I de lutherske bekjennelsesskriftene er dette det primære perspektivet, slik vi f.eks. ser av Luthers forklaring til tredje tros-

artikkel, som er gjengitt lenger bak i dette nummeret. Tankegangen blir altså: Faderen sender Sønnen til verden som dør og oppstår for vår frelse. Deretter sendes Ånden for å vitne om Jesus, skape tro på Jesus og bevare de troende i frelsen. I en slik tankegang er det ingenting galt – spørsmålet er om det sier alt som er å si om Ånden.

Spørsmålet om Åndens rolle berører naturligvis også forståelsen av forholdet mellom Faderen, Sønnen og Ånden, altså trinitetsteologien. Her kommer forskjellen mellom vestlig og østlig teologi til uttrykk gjennom tillegget *filioque* ("og Sønnen") i den latinske versjonen av Den nikenske trosbekjennelse. Mens det i den greske teksten heter at Ånden "utgår fra Faderen", heter det i den latinske (og den som brukes i Den norske kirke) at Ånden utgår "fra Faderen og Sønnen". Uenigheten om *filioque* var som kjent én av flere faktorer som førte til skismaet mellom østkirken og vestkirken i 1054.

Økumeniske samtaler har i nyere tid avklart at man ikke lenger ser uenigheten om *filioque* som kirkesplittende, og flere vestlige kirker har åpnet opp for å bruke Nikenum uten *filioque* når man feirer gudstjeneste sammen med ortodokse (Kirkemøtet i Den norske kirke gjorde vedtak om dette i 1987). Samtidig har økumeniske impulser påvirket og beriket vår egen forståelse av Åndens rolle. Et eksempel på det er innføringen i 2011 av et epikleseledd (bønn om at Ånden vil komme ned over elementene og menigheten) i nattverd-liturgien i Den norske kirke, et ledd som alltid har stått sentralt i ortodokse liturgier.

Hver på sin måte, den ene "født", den andre "utgått", har de begge Faderen som sin kilde. De er "Faderens to hender", som det kan

hete i ortodoks terminologi.

Et problem ved *filioque* er at det skaper et inntrykk av forholdet mellom de guddommelige personer som en rekkefølge der Ånden kommer til slutt. I vår egen språkbruk kommer dette f.eks. til uttrykk i omtalen av Ånden som "den tredje person i guddommen". Og Åndens gjerning forstås dermed som underordnet eller i forlengelsen av Kristi gjerning. I sin opprinnelige tekst tegner Nikenum derimot et bilde av Sønnen og Ånden som likestilte i forhold til Faderen: Hver på sin måte, den ene "født", den andre "utgått", har de begge Faderen som sin kilde. De er "Faderens to hender", som det kan hete i ortodoks terminologi.

At Ånden har en selvstendig rolle i Guds gjerning med verden, kommer til uttrykk på mange måter i det bibelske vitnesbyrd. I Det gamle testamentet er Ånden uttrykk for selve Guds virkende nærvær i skaperverket (Salme 104,30: "Du sender ut din Ånd, og de blir skapt, du gjør jorden ny."). Ånden er ikke bare for spesielt interesserte karismatikere, men et uttrykk for at Gud er nærværende i selve livskraften i tilværelsen. Samtidig står Ånden sentral i forventningene om en kommende forløsning for Israel og verden (Esek 37; Joel 3).

I Det nye testamentet spiller Ånden en viktig rolle som subjekt i fortellingen om Jesus: Jesus unngås ved Ånden (Luk 1,35); Ånden driver ham ut i ødemarken for å fristes (Mark 1,12);

Jesus ofres på korset i kraft av Ånden (Hebr 9,14), og Ånden reises ham opp fra de døde (Rom 1,4). At Jesus gjør sin gjerning "i Åndens kraft" (Luk 4,14), betyr ikke at han reduseres til et åndsfylt menneske, men er nettopp et uttrykk for treenighetslærens innsikt at de guddommelige personer alltid virker i og med hverandre. Derfor står Ånden sentral i Jesu komme til verden, på samme måte som Åndens gjerning i verden er å vitne om Kristus.

Kirkens budskap om Ånden er altså ikke bare et "etterord" til alt som ellers er å si om Faderen og Sønnen, men er sentral for hele forståelsen av det bibelske budskap. Budskapet om Ånden binder snarere sammen skapelse og frelse, fortid,

nåtid og framtid. Erfaringen av frelsen i Kristus er ikke annet enn erfaringen av Guds levendegjørende Ånd, skaperånden som også er den nyskapende Ånd. Pinsens budskap er at den Ånd som var i Jesus Kristus, skal nyskape alt og alle, og at dette

Pinsens budskap er at den
Ånd som var i Jesus Kristus,
skal nyskape alt og alle,
og at dette foregripes i
troen på Jesus idet Ånden
tar bolig i oss.

foregripes i troen på Jesus idet Ånden tar bolig i oss.

Så må bønnen også denne pinsen bli: *Veni Creator Spiritus* – Kom, Hellig ånd med skapermakt!

.....
HARALD HEGSTAD
HARALD.HEGSTAD@MF.NO

KOMPETANSE, STYRING OG PRIORITERING

AV PER KRISTIAN ASCHIM, FUNG. FAGSJEF I PRESTEFORENINGEN
PER.KRISTIAN.ASCHIM@PREST.NO

Den norske kirke er blitt ny. Selvstendig rettssubjekt. Mindre statlig styring. Økonomi basert på statlige rammetilskudd. Statsbudsjettet for 2017 ga et tydelig signal: Politikerne har en forventning om at kirken skal effektivisere. Det betyr at vi ikke kan basere kirkelig planlegging på realvekst i statstilskuddet i tiden som kommer.

Dette gir en utfordring: Hvordan skal kirken få midlene til å strekke til? Og det gir en mulighet: Kirken får anledning til å gå gjennom sin virksomhet og tenke gjennom sitt formål. Hvordan bør vi prioritere? Hvor kan vi arbeide mer rasjonelt? Hvordan kan arbeidet i kirkens førstelinjje styrkes?

Denne vanskelige oppgaven er det Kirkemøtet som nå har fått ansvaret for. Kirkemøtet vedtar prinsippene for fordeling av det statlige rammetilskuddet og prioriterer bruken.

Kirken er en stor organisasjon. Rettssubjektet Den norske kirke har ved virksomhetsoverdragelsen 1600 ansatte fordelt på de sentralkirkelige råd, 11 bispedømmer, KUN og Svalbard kirke. Selv om disse virksomhetene i praksis fortsetter som enheter og organer innenfor det nye rettssubjektet, gir det anledning til å gå gjennom organisasjonen og se etter muligheter for mer rasjonell drift. Samtidig gir det mulighet til å tenke gjennom måten kirken styres på, og bruken av kompetansen hos kirkens ansatte. 1250 av de ansatte er menighetsprester, proster og biskoper. I tillegg inngår de tidligere statstilskuddene til trosopplæring og til diakoni og kirkemusikk i rammebevilgningen. Disse midlene finansierer mange stillinger i fellestrådssektoren.

FØRSTELINJEN FØRST

Det burde være lett å samle seg om en felles målsetting om at Den norske kirke må prioritere førstelinjjen. Det finnes oppgaver kirken ikke kan legge fra seg uten å svekke sin karakter av å være kirke. Gudstjenester (inkludert dåp), trosopplæring (inkludert konfirmasjon) og diakoni er slike oppgaver som en kirke ikke kan legge fra seg. Også kirkelige handlinger som gravferd og vigsel vil det være unaturlig å legge bort i vår kirketradisjon. For tydelighetens skyld: Dette inkluderer det kirkemusikalske.

Men så finnes det også en hel del gode og nyttige ting man kan gjøre, samlinger og tilbud som en kirke *kan*, men ikke *må* drive med. Det finnes også måter å organisere arbeidet i kirken på, som kan være mer eller mindre effektiv utnyttelse av tilgjengelige ressurser. Det er nødvendig å ta samtalen om disse tingene. De følgende linjene er et innspill til denne samtalen.

KOMPETANSE FINNES PÅ GRUNNPLANET.

Kompetansen på hva det er å være kirke i det enkelte lokalsamfunn, finnes i størst grad i lokalmenighetene, hos menighetsrådsmedlemmer og ansatte og frivillige i menighetene.

Kirken stiller høye faglige kvalifikasjonskrav til sine vigslende ansatte. Det betyr at det er god kirkefaglig kompetanse lokalt. Og det er der kirkelig profesjonskompetanse er viktigst. Prester med profesjonsutdanning, kateketer og diakoner med mastergrad, kantorer med 4-årig kirkemusikkutdanning er høykompetente yrkesutøvere og i stand til å utøve faglig skjønn og prioriteringer

i henhold til sine forpliktelser etter vigslingsløfter og tjenesteordninger. Kirken vil bruke denne kompetansen mer effektivt hvis de får tid til å være fagfolk i utøvende tjeneste mest mulig, og ikke må forholde seg til unødige omfattende faglige styrings- og rapporteringsregimer. Kirken er tjent med å utvikle en kompetanseledelse som anerkjenner de kirkelige profesjonsutøvernes kompetanse, og gir rom for faglig og kreativ profesjonsskjønn i yrkesutøvelsen i samspill og samvirke med soknets styringsorganer.

MÅLSTYRING, OPPGAVESTYRING, KOMPETANSELEDELSE?

Kirken har lang tradisjon med oppgavestyrt tjenestebeskrivelser. Disse har vært forankret i vigslingsliturgier og tjenesteordninger. I nyere tid er dette blitt delvis avløst av sentrale kirkelige planer for trosopplæring, diakoni og kirkemusikk, som så igjen skal utmyntes i lokale planer av det enkelte menighetsråd (i samråd med kirkelig fellesråd). Bispedømmerådene og Kirkemøtet utformer strategiplaner og visjonsdokumenter.

De nasjonale organene og bispedømmene har vært statlige forvaltningsorganer. Dermed har de vært underlagt krav til målstyring i staten. Måloppnåelse skal rapporteres. Det enkleste er å rapportere på tallmessige resultatindikatorer. Det har vært stilt kritiske spørsmål ved om denne typen mål- og resultatstyring egner seg for kirken. Kritikken går særlig på at det er omfattende og tidkrevende rapporteringsregimer, og at de genererer byråkrati og stjeler tid fra førstelinetjenesten. Den nye domprosten i Tønsberg, Kjetil Haga, spør i artikkelen "Gud gir, vi strever" (*Tidsskrift for praktisk teologi* 2/2016:90–99) om vi er på vei mot en instrumentell kirkeforståelse, og tar målstyring og andre sider ved den nyere utviklingen i kirken opp til kritisk vurdering.

Strategiplaner skal kunne blinke ut spesielle satsninger. Disse kommer ofte på toppen av forpliktelsene menigheter og ansatte har i kirkelov og kirkeordning, planer for trosopplæring, kirkemusikk og diakoni, vigslingsløfter og tjenesteordninger. Slike planer kan lett vri oppmerksomheten og ressursbruken i virksomheten over på ting som kan være gode og nyttige i og for seg, men

som ikke støtter direkte opp om kirkens grunnoppgaver. Slike strategier genererer mye møtevirksomhet når de skal utarbeides, og når de skal gjøres kjent; de krever tiltak som viser at man arbeider etter strategien, mål – slik at måloppnåelse kan rapporteres osv. Når dette kommer på toppen av kirkens grunnleggende tjenesteoppgaver, spiser det ressurser som kunne vært brukt på dette oppdraget.

Når prester, kateketer, diakoner og kantorer må forholde seg til faste oppgaver som må utføres, gudstjenester, kirkelige handlinger og trosopplæringstiltak, til sentrale og lokale kirkelige planer og programmer og til målstyringskrav om rapportering, innsnevres lett rommet for det kompetente profesjonelle skjønnet hos den enkelte.

Kirken stiller store krav til sine medarbeideres grunnkompetanse. Den avkrever en forpliktelse på kirkens ordninger og oppdrag i vigslingsliturgiene. En skulle tro kirken ut fra dette hadde tillit til sine medarbeideres profesjonelle skjønn og lot dem få et handlingsrom til å virkeliggjøre kirkens oppgave ut fra dette. Dette er et helt nødvendig handlingsrom og en helt nødvendig tillit. For kirkens prester, kateketer og diakoner – og flere andre stillingsgrupper – arbeider ofte i én-til-én-relasjon med mennesker i sårbare livssituasjoner. De gestalter gudstjenester og kirkelige handlinger i samspill med andre, og må ofte improvisere i krevende situasjoner.

I artikkelen nevnt ovenfor samler Kjetil Haga sine refleksjoner i tre prinsipper for veien videre:

1. Kirkelig organisering og arbeidsmetodikk må sikre at kirkens institusjonelle egenart ivaretas: "Enkelt sagt bør Den norske kirke sørge for å fremstå som en kirke med organisatoriske trekk, ikke som en organisasjon med kirkelig trekk." (Haga 2016:97)
2. Kirken bør gjøre ting så enkelt som mulig og utbalansere sin beslutningsstruktur.
3. Kirken bør gjenfinne sin enhet og gjenkjennelighet. Dette siste handler om å forenkle de kirkelige reformene.

I det følgende følger jeg opp pkt. 2 med noen forslag som kan bidra til en noe slankere og smidigere kirkelig organisasjon. Hensikten er å

bidra til at kirken i størst mulig grad kan konsentrere seg om å utføre sin oppgave, og i noe mindre grad bruke energi på å bygge og holde gående en organisasjon.

Det er mange tegn til at både valgte rådsmedlemmer, ansatte og frivillige kjenner tyngden av forventninger og oppgaver som overstiger de tilgjengelige ressursene, og av ambisiøse eller vanskelige oppnåelige mål. I lengden går det ut over gleden i arbeidet og tjenesten.

TILTAK 1. FELLES DAGLIG ARBEIDSLEDELSE I SOKNET / SAMARBEIDENDE SOKN

En undersøkelse av soknepresters tidsbruk tyder på at det er mye å hente på en mer rasjonell samhandling mellom kirkelig ansatte, og mellom de ansatte og de lokale rådsorganene. Stephen Sirris fulgte fire sokneprester i to arbeidsdager og registrerte hva de faktisk gjorde ("Arbeidsdager mellom profesjon, ledelse og organisasjon. Soknepresters tidsbruk og aktivitetsmønstre", *Teologisk tidsskrift* 2016:60–94). Undersøkelsen viste at sokneprester bruker mye tid på å "løpe i mellom" og forankre det som skal gjøres, fordi ingen enkelt lokal leder (sokneprest, kirkeverge, daglig leder i menighet, menighetsrådsleder, fellestrådsleder) sitter med nødvendige fullmakter til å lede staben på vegne av biskop, kirkeverge/fellestråd og menighetsrådet.

Etablering av en felles arbeidsledelse i soknet eller i flere samarbeidende sokn vil kunne redusere sokneprestenes tidsbruk vesentlig ved at man i de mange små og kurante sakene kan ta beslutninger raskere og uten å måtte gå to–tre–fire steder for å få ting på plass.

TILTAK 2. GJENNOMGANG AV KIRKENS ADMINISTRASJON OG ARBEIDSDDELINGEN MELLOM NASJONALT, REGIONALT OG LOKALT NIVÅ

En organisasjon med så mange ansatte og så mange arbeidsplasser må selvsagt ha en forsvarlig administrasjon. Saksbehandlingen må være forsvarlig og sikre gjennomsiktighet (transparens) og forutsigbarhet. Enkle krav om å kutte byråkrati er derfor ikke noe mer enn et populistisk

slagord.

Sekkebetegnelsen "byråkrati" rommer flere funksjoner.

1. Sekretariatsfunksjonen for våre styringsorganer, de som sørger for forsvarlige saksutredninger, ryddige møteinnkallinger og referater, og som har ansvar for å følge opp vedtak.
2. Funksjoner som lønnsutbetaling, regnskap, økonomiforvaltning og rapportering.
3. Funksjoner knyttet til utøvelse av arbeidsgiveransvar: Personalforvaltning og arbeidsledelse.
4. Funksjoner knyttet til fagutvikling, faglig rådgivning og oppfølging på felt som gudstjenesteliv, teologi, trosopplæring, diakoni, misjon, kultur, økumenikk, internasjonalt samarbeid, pilegrimsarbeid osv.

Til 1. I en overgangsfase er det mange forhold som må ivaretas. Det er vanskelig å se for seg at det i de første årene er mulig å spare inn mye på sekretariat for styringsorganene. Disse organene må gjøre en rekke vedtak og sikre at gode ordninger kommer på plass. Men når en har kommet dit, bør en kunne drøfte om en kan skalere dette noe ned. Vi har bak oss en tid med mange og store reformer. Kan hende kirken har godt av å roe ned reformtakten noe.

Til 2. Dette er et felt som bør egne seg for sentraliserte løsninger, og hvor det bør være mulig med noe innsparing på å gå fra 15 virksomheter til en. Disse løsningene bør også soknene (fellestrådene) kunne henge seg på. På dette området er det arbeid i gang.

Til 3. Her er det viktig å gå gjennom hvilke funksjoner som bør ligge på hvilket nivå. God personalforvaltning krever både gode systemer og rutiner, profesjonalitet og kompetanse, og god relasjon mellom ledelse og dem som skal ledes.

Til 4.

- a. Her bør kirken kunne se kritisk på godkjennings- og rapporteringsregimene som er utviklet i de senere reformene. Trenger man løpende fornying av planer og programmer, slik det er lagt opp til, eller kan man gjennomgå menighetens planer ved visitas? Kan man stole på lokal fagkompetanse og regne

med som utgangspunkt at kompetente prester, kateketer, diakoner og kirkemusikere ser til at menighetsrådets planer er innenfor de nasjonale rammeplanene? En mulig ordning er at planene i framtiden ikke sendes inn for godkjenning, men sendes bispedømmet til orientering, og at planene gjennomgås i forbindelse med visitas, og ellers når noen oppfatter at noe er utilfredsstillende – med andre ord et mer reaktivt tilsyn, heller enn forhåndsgodkjenning.

- b. Arbeidsfordelingen mellom nasjonalt og regionalt nivå når det gjelder ettersyn med oppfølging av planer, fagutvikling, fagstøtte, kurs og seminarer, bør gjennomgås. Hva trengs nært dem som arbeider på feltet? Hva kan ligge nasjonalt? Trengs det stillinger til alle fagområder både i hvert bispedømme og nasjonalt? Kan den nødvendige kompetansen organiseres mer rasjonelt og effektivt? Hva skal kirkens eget apparat tilby ("etatsopplæring")? Hva kan komme fra andre kompetansemiljøer ("fagutvikling")? Definisjonen av kurs- og seminarbehovet kan overlates til dem som har skoen på lokalt. Kurs- og seminarutbudet kan i enda større grad gis av andre aktører enn kirkeforvaltningen, som utdanningsinstitusjonene, IKO, ressurscenteret m.fl. Menighetene – i samråd med de ansatte – må gis rom til å prioritere (velge og velge bort).

Begge disse punktene har sammenheng med hvor mye menighetene til enhver tid skal måtte forholde seg til og "selve unna".

TILTAK 3. SJELDNERE KIRKEMØTE

Ett tiltak som kunne gi direkte økonomiske innsparinger, men som også kan få omfattende ringvirkninger, ville være å avholde Kirkemøtet sjeldnere. Hvis en er ute etter tiltak som kan redusere byråkrati, ville dette antakelig være det mest effektive tiltaket.

Med Kirkemøte annet hvert år ville Kirkemøtet måtte prioritere strengere hvilke saker det tok opp. De ville totalt sett gjøre færre vedtak som skal følges opp i bispedømmer og menigheter. Det vil til enhver tid være færre saker til ut-

redning og bedre tid til god saksforberedelse, selv med færre saksutredere. En nøkternhet i hvilke utredninger og rapporter man ber om, og hvilke reformer man iverksetter, vil uansett være av det gode.

Dette vil igjen lette arbeidstrykket i bispedømmene, og ikke minst i menighetene som vil få færre sentralkirkelige initiativ om gangen å forholde seg til. For å ta ut denne effekten riktig må ikke Kirkemøtets initiativ erstattes med større fullmakter til Kirkerådet til lignende initiativ. Da kan dette bidra til en opplevelse av større lokalt handlingsrom for hvordan man vil utføre det som ligger i kirkeordning og sentrale vedtak. Det vil gi en relativ styrking av soknet/lokalledet i kirken i forhold til sentralledet.

Vil dette svekke det kirkelige demokratiet? Det er ikke hensikten. Hensikten er for det første å bidra til at Kirkemøtet konsentrerer seg om det vesentlige og ikke undergraver sin egen tillit ved å behandle for mange saker eller komme med for mange fromme ønsker for hva menigheter og andre skal kunne få til. Kirkemøtet har fått og har viktig overordnet styringsansvar, nå også når det gjelder kirkelig økonomi og arbeidsgiveransvar. Et ansvarlig Kirkemøte må ta inn over seg at ressursene er begrensede, noe som for øvrig kom tydelig til uttrykk på årets Kirkemøte (Der som det er strengt nødvendig å behandle budsjett og regnskap hvert år, kunne en tenke seg et forenklet Kirkemøte, et kort årsmøte med årsmelding, budsjett og regnskap annet hvert år, og et ordinært Kirkemøte annet hvert år).

For det andre er hensikten å omfordele kirkelig myndighet til soknet, og særlig styrke menighetsrådet som demokratisk organ i kirken. Kirkemøtet kan eksempelvis forvente at når soknene har kompetente kirkelige profesjonsutøvere i sin midte, som fyller Kirkemøtets kvalifikasjonskrav for sine stillinger, vil de kunne bidra til at soknets demokratiske organer kan aksle sitt ansvar på en god måte. Kirkemøtet og Kirkerådet må gi avkall på noe styring for å få til dette. Men det kan godt hende det vil vitalisere det lokale kirkelivet og frigjøre energi til å utføre det langsiktige relasjonsarbeidet det er å være kirke og møte mennesker med evangelium og omsorg.

PÅ SIKT

På sikt vil selvsagt samling av arbeidsgiverlinjene til en linje kunne bidra ytterligere til en strammere og mer rasjonell organisasjon. Det bør kombineres med å knytte organisasjonen sammen fra bunn til topp (eller omvendt). Da er det viktig at ting som kan løses mest rasjonelt ved å sentraliseres, som enkelte merkantile funksjoner, blir sentralisert, og at måten man løser kirkens oppdrag på i soknet, i større grad kan overlates kirkens lokale styringsorganer og de lokale kirkelige profesjonsutøverne. En viktig kirkelig ledelsesoppgave framover blir å stole på den kirkelige grunnkompetansen i menighetsrådene og

hos de lokale profesjonsutøverne, og støtte opp om den.

EN ETTERLYSNING

Kirkelig statistikk for de senere årene viser at antall gudstjenester har gått ned fra 69 643 i 2003 til 61 908 i 2015, en nedgang i antall gudstjenester på 11 prosent. Dette er utviklingen siden gudstjenestereformen ble innledet. Vet vi noe om hvilke gudstjenester som er blitt borte, og hvorfor? Er ressursene blitt knappere, og/eller har kirken umerkelig endret sine prioriteringer i praksis?

luther

Kari Fure

FLUKTEN FRA SYRIA OG IRAK

199,-

Flere millioner mennesker flykter fra sine hjemland i Midtøsten. Blant disse er det mange kristne. De drives vekk fra områdene der den kristne kirke først etablerte seg. Slik kuttes kirkens røtter.

I *Flukten fra Syria og Irak* forteller Kari Fure om møter med mennesker som står midt i dramaet. Hun har snakket med flyktninger og kirkeledere, politikere og personer som risikerer livet for å hjelpe – og orientalske kristne som starter et nytt liv i Tyskland, Sverige og Norge.

Fure setter enkeltskjebnene inn i en politisk og historisk sammenheng. Hun drar linjene til folkemordet i Tyrkia for hundre år siden, og spør hvorfor de religiøse motsetningene i Syria og Irak ble så dype. Fure har også møtt folk som drømmer om trygghet i en selvstyrt provins for kristne og andre minoriteter på Niniveletta i Nord-Irak.

Les den spennende historien!

www.lutherforlag.no

REFLEKSJONER OM LUTHER OG DIAKONI

FAGDAG FOR DIAKONER OG DIAKONIMEDARBEIDERE 24.11.2016

AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT
AS747@KIRKEN.NO

Diakoni – i periferien hos Luther?

Reformasjonen markeres bredt økumenisk. Diakoni er en helt sentral del av kirken og har noe ulik utforming i de ulike delene av reformasjonsbevegelsen, forskjeller som fortsatt kan sees i de ulike kirkenes utforming av den diakonale praksis. Ved denne anledning har jeg imidlertid valgt å konsentrere meg om Luther.

Dersom en leter i de fleste standardverkene om Luthers teologi og fremstilling av reformasjonen, vil en som oftest lete forgieves etter begrepet ”diakoni”.¹ Det betyr imidlertid ikke at diakoniens sak er perifer i Luthers teologi eller i reformasjonen. Tvert om er det min oppfatning at Luther og reformasjonen fornyet kirkens diakoni på avgjørende måter.

Den norske kirke har definert diakoni som nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, kamp for rettferdighet og vern om skaperverket. Den utfoldes som allmenn diakoni av alle døpte, organisert diakoni med en plan vedtatt av menighetsrådene og spesialisert diakoni for å håndtere særskilte utfordringer av profesjonelle/spesialiserte organisasjoner. Det er i denne rammen Luthers reformasjon har viktige bidrag til kirkens diakoni.

Sosial kontekst

Reformasjonens skjedde på en tid da Europa var i sterk omveltning med stor sosial nød. Den ødeleggende pesten på 1300-tallet hadde ført til mye armod; befolkningsveksten var betydelig; uro og kriger tappet landsbygda for arbeidskraft; en gryende pengeøkonomi og urbanisering med utviklingen av et steinrikt handelsborgerskap skapte

store forskjeller mellom rik og fattig med sult, sykdom og massefattigdom.² Midt i dette var kirken en meget stor landeier med store rikdommer. Erkebiskopen i Toledo hadde en inntekt på 80.000 dukater årlig i år 1500, og det økte til 250.000 dukater i 1550.³ En student i Paris måtte klare seg med 50 dukater. Europa ble utfordret av tyrkernes erobringer og av islam som i 1528 beleiret Wien.

Samtidig brøt et nytt menneskesyn frem gjennom renessansens humanisme, inspirert av den islamske renessansen fra århundrene rundt tusenårsskiftet; verdensbildet var i dramatisk endring, i form av både geografisk utbredelse (Columbus ”oppdager” Amerika i 1492) og erkjennelsen av at sola, ikke jorda, var sentrum. Det kristne enhetssamfunnet var under press både fra nasjonalstatlige bevegelser, religiøse spenninger og nye maktgrupperinger knyttet særlig til handel og pengemarkedet.

I høymiddelalderen utviklet det seg to syn på fattigdom. På den ene siden ble fattigdom fremstilt som et kristelig ideal, og tiggermunkene ble sett på som et ideal. På den andre siden utviklet det seg oppfatninger om fattigdom som Guds straff, og de fattige ble foraktet og utstøtt. I århundret frem mot reformasjonen degenererte også kirkens fattigdomsideal i klostrene. Arbeid på jord og i håndverk ble nedprioritert fremfor feiring av de mange helligdager og fester kirken påla, og som bandt befolkningen til betydelige økonomiske bidrag til kirken. Dette ble forsterket av avlatshandelen som et middel til å sikre kirken inntekter til storslåtte kirkebygg og underhold av prester og klostre.

Den kritiske samfunnssituasjonen former hele Luthers teologi. Det gjør Luthers teologi også til en diakonal teologi.

LUTHERS KJERNESAK

Eksistensiell nød

Luthers reformatoriske oppdagelse hadde sitt grunnlag i en dyptgripende eksistensiell kamp om hvordan han kunne overleve møtene med Gud her og i evigheten. Det handlet om å finne frem til en tillit til Gud, eller som Luther sier, troens betydning. Men siden trosbegrepet i vår tid og i en del av den lutherske tradisjonen har et overslag i retning av forsantholding og kognitiv tilslutning, mener jeg at vi treffer Luthers trosbegrep bedre ved å forstå det som tillit til Guds kjærlighet og nåde midt i livskampen og evighetslengselen.

”For det er ikke mulig å skrive godt om troen eller å forstå skikkelig det som er godt og riktig skrevet, dersom en aldri gjennom tunge trengsler får smak på dens ånd. Men om en så bare skulle ha prøvd en liten smakebit, kan en aldri noen gang skrive, tale, tenke eller høre nok om troen. Den er nemlig en levende kilde med vann som veller frem og gir evig liv. Hva meg selv angår, kan jeg rett nok ikke skryte av noen stor rikdom av troserfaring, og jeg vet hvor knappe mine ressurser er. Likevel håper jeg å ha tilegnet meg en og annen smule av troen, om enn drevet frem gjennom store prøvelser av ulike slag.”⁴

Den sosiale situasjonen skapte sterke forestillinger i samtiden om at verdens ende var nær. Evighetens møte med Gud anså Luther å være nært forestående. Samtidig var verdensbildet preget av en sterk og levende bevissthet om onde åndsmakters kontinuerlige virksomhet for å lokke og friste menneskene til å handle mot Guds visjon for mennesker og samfunn.

Luther oppfattet kirkens svar slik at Guds givende nåde i Jesus Kristus samvirket med menneskets evne og vilje til å leve etter Guds bud, og i dette samvirket oppnådde mennesket evig salighet. Men siden dette samvirket aldri førte til fullkommenhet i verden, tilbød kirken to handlinger som hun utførte på vegne av menneskene: kirken ved presten ofret Jesus i gudstjenestenes nattverd

og kirken tilbød menneskene å få straffen i mellomtilstanden – skjærsilden – redusert ved at de ble tilbudt å kjøpe fra kirkens reservoar av gode gjerninger – kalt avlat.

Men dette frigjorde ikke Luther fra den eksistensielle angsten; han opplevde at hans brudd med Guds visjon for livet hans og gjerningene hans var så store og kontinuerlige at det ikke ga ham fred.

Ved Guds nåde alene

Luther store (gjen)oppdagelse var at han ryddet forholdet mellom Guds nåde og menneskenes offer og gode gjerninger. Guds nåde er fri og gis til menneskene som søker Guds kjærlighet. Guds nåde – det er Guds handling i Jesus Kristus – er nok og overvinner ondskapen, både i mennesket og den som rammer mennesket. Menneskets offer og gode gjerninger har ikke Gud som adressat, men menneskene og hele skaperverket trener dem. Gud trenger ikke menneskets gode handlinger, men mennesket gjør det. Det betyr også at menneskets hverdagsliv er stedet Gud vil at mennesket skal utøve sine gode handlinger, ikke i religiøse botsøvelser eller i gudstjenesten.

Gud gjør menneskene rettferdig og inviterer dem til å ha tillit til at Guds kjærlighetshandling for dem er nok til evig salighet. Dette er troens mysterium som vi uttrykker den i vår nattverd-liturgi:

”Kristus døde. Kristus sto opp. Kristus skal komme igjen. Ham være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden.”

Avlattesene

Allerede i reformasjonens første kampskrift, de 95 tesene om avlaten, får Luthers reformatoriske kjerneoppdagelse konsekvenser for hvordan han omtaler den kristnes liv i verden. Her heter det:⁵

Tese 41: Med forsiktighet skal man forkynne den apostoliske avlat, slik at folk ikke skal misforstå dit hen at avlaten er å foretrekke fremfor gode kjærlighetshandlinger.

Tese 42: Man skal lære de kristne at pavens mening ikke er at det å løse avlat på noen måte kan sammenliknes med barmhjertige gjerninger.

Tese 43: Man skal lære de kristne at den som gir til den fattige eller låner til den som er trengende, handler bedre og riktigere enn den som løser avlat.

Tese 44. For gjennom kjærlighetsgjerninger øker kjærligheten slik at mennesket blir bedre, mens det gjennom avlat ikke blir bedre, men bare mer fri fra straff.

Tese 45: Man skal lære de kristne at den som ser en trengende, men overser ham og i stedet bruker det han har til avlat, et slikt menneske skaffer seg ikke pavens avlat, men i stedet Guds forbitrelse.

Tese 47: Man skal lære de kristne at den som ikke eier i overflod, har plikt til å holde det han har tilbake til eget hus og hjem og ikke hive det ut til avlat.

Vi ser hvordan Luther allerede i dette første reformatoriske skriftet endrer det kristne livets perspektiv fra å være opptatt av å gjøre seg for tjent til nåde og salighet gjennom gjerninger og kjøp av kirkens tjenester til å ha nestens liv og særlig de fattige og oversette som fokus for det kristne livet. Tilliten til Guds nåde leder ikke til likegyldighet for nesten, men tvert om til konsentrasjon om nestens beste. Rettferdiggjørelsen ved tro frigjør til nestekjærlighet fordi blikket vendes fra himmelen til jorda og verden.

Diakonien nye begrunnelse: Frihet til tjeneste for andre

Denne grunnleggende gjenoppdagelsen av evangeliets kjerne endrer diakoniens motivasjon. Diakonien barmhjertighetshandlinger er ikke lenger motivert i nødvendigheten av gode gjerninger for å oppnå salighet. Diakonien motivasjon ligger i å reflektere Guds kjærlighet til seg i nestekjærlighet i møte med andre mennesker. Mennesket er frigjort til å tjene andre mennesker med nestekjærlighet fordi Gud har gjort alt som er nødvendig for vår evige salighet. Skriftet "Om den kristne frihet" fra 1520 uttrykker dette slik:

"Ved troen på Kristus er vi nemlig ikke fri fra gjerningene, men fra å tenke stort om dem; det vil si fra den dumme ideen om å skulle søke rettferdighet ved gjerninger. For troen kjøper vår samvittighet fri, retter den opp og tar den i vare. Dermed vet vi at rettferdighet ikke beror på gjerninger, til tross for at

gjerningene hverken kan eller bør mangle."⁶
(Om den kristne frihet)

Luthers forståelse av tro og kjærlighetsgjerninger gjør det etter min oppfatning lite dekkende å beskrive diakonien som "evangeliet i handling". Evangeliet i handling er hos Luther Guds handling for oss i forkynnelse av tilgivelse, dåp og nattverd. Også det mye brukte utsagnet om at "evangeliet skal forkynnes, om nødvendig med ord", har begrenset gyldighet etter min oppfatning. Det kan ligge i disse utsagnene at evangeliet gjøres avhengig av troverdige kjærlighetshandlinger utført av den dømte eller fra kirken som fellesskap. Det er nemlig slik at mennesket fortsetter å være både synder og rettferdig; det gjelder også kirken som fellesskap. Derfor kan en aldri bygge tilliten til Guds kjærlighet på kvaliteten i eget eller fellesskapets liv.

En slik renskjæring av evangeliet som Guds handling for oss betyr ikke at Luther avviser Guds handling i oss. Kristus tar bolig i den troende i dåpshandlingen slik at den dømte ledes til nestekjærlighetens handlinger. Slike handlinger følger intuitivt hos den som har tillitt til Guds nåde og kjærlighet, fordi den oppstandne lever i dette menneske og slipper til med sin kraft.

"Vi trekker derfor den slutning at et kristent menneske ikke lever i seg selv, men i Kristus og sin neste. Ellers er man ingen kristen. Den kristne lever i Kristus ved troen, i sin neste ved kjærligheten. Ved troen rykkes han oppover til Gud, ved kjærligheten trekkes han igjen nedover til sin neste, men er og blir likevel alltid i Gud og hans kjærlighet."⁷ (Om den kristne frihet)

Denne intuitive forståelsen av nestekjærlighet innebærer ikke at Luther ikke utvikler konkrete og omfattende råd om hvordan denne Guds kjærlighet i den kristnes liv skal utfoldes, eller hvordan den skal organiseres. Det kommer jeg tilbake til. Men det betyr at han ikke reserverer nestekjærlighet til dem som har et spesielt kall eller en bestemt geistlig stand. Når menneskets gjerninger saneres som grunnlag for salighet, leder det til at han opphever det etablerte skillet mellom de dømte. De geistlige, sammen med

munker og nonner, var blitt en egen stand enten fordi de forvaltet Guds nåde som sakramentsforvaltere og offerprester (de geistlige), eller i kraft av sitt dydige liv i fattigdom og bønn, som betød at de ofret livet sitt til Gud (nonner og munk). For Luther finnes det bare ett folk, Guds folk som blir etablert i dåpen ved Guds handling. Dåpslivet, eller det kristne livet, leves i nestekjærlighet i husholdet⁸ og i yrkeslivet. Det er der Guds kjærlighet utfolder seg i den døptes gjerninger og liv.

Nestekjærlighet er derfor alles kall, ikke bare en utvalgt gruppe særlig betroddes eller utvalgte kristnes.

Katekismene som veiviser

Den enkleste tilgangen til å finne Luthers konkretiseringer av den kristnes liv i verden finner vi i katekismene og særlig Den store katekismen. Luthers syn på fyrstenes og handelsstandens forpliktelser er utfoldet i flere andre og meget profilerte skrifter.

Luther avviser som sagt å dele opp Guds folk, men det betyr ikke at det ikke kan være fruktbart å strukturere formaninger og veiledninger ved å knytte det til ulike aktører og de særlige kjennetegnene som der gis.

AKTØRENE

Den enkelte kristne

Det er forkynnelsens oppgave å forkynne evangeliet slik at den kristne lærer seg å bruke de ti bud som sann målestokk på hvordan dåpslivet faktisk leves målt mot Guds visjon. Budene lærer de kristne "hvordan vi, hver for oss, skal leve sammen med vår neste".⁹ Den enkelte kristne lever sitt liv i møte med nesten og forutsettes å virkeliggjøre nestekjærligheten med de 10 bud, naturlige fornuft og Jesu bud som rettesnor. Dette gir veiledning, men driver også den kristne tilbake til nødvendigheten av Guds nåde i Jesus Kristus fordi avstanden mellom Guds visjon og faktisk, levd liv er stor. Ved erkjennelsen av at Gud igjen og igjen tar i mot sine fortapte sønner og døtre – han sammenlikner det med hver dag å måtte rengjøre babyers bleier – frigjøres en til nestekjærlighet. Denne dialektikken mellom lov

og evangelium er kjernen i det kristne dåpslivet, og derfor kan en i luthersk teologi si at helliggjørelse¹⁰ består i den daglige dåp der erfaringen av Jesu nåde er ny hver eneste dag.

Dette fokuset på enkeltmenneskets frihet og prosess med Gud reflekterer Luthers egen og individuelle kamp. Den er i god samklang med renessansen og humanistenes vekt på det oppreiste menneske, men utviklet seg til en overveiende individualistisk og personal forståelse av diakoni, forsterket ved at diakonien ble "gjenoppdaget" under pietismen. Men en slik individualistisk og personalistisk forståelse innebærer en betydelig innsnevring av Luthers syn på kirkens diakoni.

Først og fremst adresserer Luther alle med sine formaninger om å følge budene, den naturlige lov og Jesu bud. Selv om adressen er individuell, omfatter den også den rolle geistlige, fyrster, husholdsledere og handelsmenn bekler. Derfor er formaningene uttrykk for et samfunnsengasjement.

Men det ble en utfordring at tømningen av klostrene medførte at svært mye av fattigomsorgen og institusjonene også ble nedlagt. Det førte til et stort vakuum som krevde at Luther måtte tenke gjennom hvordan nestekjærligheten skulle organiseres når ikke klostrene var der, både som sted for fattige og som utøver av hospittaltjenester, tilflukt, matutdeler osv.

Gudstjenestefellesskapet

Gudstjenestefellesskapet konstitueres av dåp og nattverd som i seg selv uttrykker Guds visjon om likeverd, gjensidighet og omsorg for alle. Dette er grunnlaget for at Luther stimulerte lokalkirken til å bygge opp et organisert omsorgssystem der "fattigpleie og omsorg for trengende ikke kunne overlates til enkeltmenneskers initiativ og tilfældigheter".¹¹ Han tok derfor initiativ til og rådgav byer og menigheter om at fellesskapet skulle utvikle sosiale hjelpeordninger.¹² Bugenhagen, den lutherske reformasjonens store organisator, utviklet en kirkeordning for Hamburg i 1529, som ble modell for hele Skandinavia og Nord-Tyskland. Her var den sosiale omsorgen en helt sentral del av kirkeordningen.¹³ Fellesskapet

måtte ta seg av dem som slet med livene sine. Finansieringen skjedde ved at det skulle være en kiste for pengebidrag i hver kirke. Kollekt til de fattige skulle være en regelmessig del av alle kirkelige handlinger og gudstjenester. Kartlegging av behov måtte gjennomføres, og en særlig oppmerksomhet skulle rettes mot dem som ikke kan få hjelp av sine familier og formuende venner; de som ikke kan arbeide pga sykdom eller alder, forlatte barn, og unge jenter skulle få hjelp til utstyr slik at de kunne gifte seg (Fra Leisingen, sør for Wittenberg, stimulert av Luther, fra 1523).¹⁴ Luther var preget av tanken på verdige og uverdige trengende, men andre, som Johannes Oekolampadius, prest i Augsburg, mente at en ikke, i likhet med evangeliet, skulle gjennomføre et slikt skille.¹⁵

Diakonene

Luther ønsket i utgangspunktet å etablere et organisert diakonat med en diakon som leder. Han hentet inspirasjon fra oldkirkens diakonembete der diakonen var biskopens og menighetens medhjelper. Diakonens oppgave var å registrere og ha omsorg for de fattige, besøke de syke og forvalte kirkens midler.¹⁶ Diakonene skulle velges av menigheten og utfordre velhavende borgere til å gi penger, mat, klær, husly til fellesskapet, og de skulle føre tilsyn med hospitalene. Luther mente at diakonenes oppgave var å dele ut timelige goder til trengende, og de skulle ikke bli gjort til epistel- og evangelielesere i gudstjenesten; det mente han ødela Stefanustjenesten.¹⁷ Til Luthers store frustrasjon maktet han ikke å organisere og forkynne frem et omfattende diakonat; løsningen ble dermed å søke gjennomføringsstøtte sammen med fyrstene og byrådene. De andre reformatorene utviklet andre modeller der særlig Calvin, Bucer i Strasbourg¹⁸ og protestantene i Nederland bidro betydelig og dynamisk til en kirkelig diakoni.

Husholdet (og prestefamiliene til erstatning for klostrene)

For Luther var husholdet – som ikke har mye til felles med vårt konsept om en mor-far-barnfamilie – et primært sted for den intuitive og

umiddelbare omsorg. Det var i husholdet, som i realiteten var en stor produksjonsbedrift, menneskenes primære behov skulle sikres, enten det nå var på landsbygda eller i byene. Sentralt sto de nye prestefamiliene som modeller til erstatning for klostrene. Luthers eget hushold, styrt av Katarina, var et forbilde. Her fikk også kvinnene en aktiv rolle. Men dette var ikke tilstrekkelig. Når organiseringen av et eget kirkelig diakonat feilet, ble kirkens diakoni derfor organisert sammen med offentlige myndigheter.

Det offentlige

Det offentliges ansvar – fyrstenes, byrådenes og den kristne adelens ansvar for rimelige leveforhold for befolkningen – understrekes av Luther i en rekke skrifter og i katekismen. Fyrstene plikter å beskytte de fattige og begrense de rikes, og særlig handelshusenes og handelsmennenes utbytting.

”Men for å få bukt med denne offentlige ondskap (frekkhet) trengs fyrster og øvrigheter som både måtte ha øyne å se med og det mot som skulle til for å opprette og opprettholde orden i all handel og forretningsvirksomhet,¹⁹ så ikke fattigfolk skulle tynnes ned og undertrykkes, og de selv ble belastet med andres synder.” (7. bud)

Fyrstenes og handelsmennenes rolleutøvelse omfattes av formaningene om å betrakte ”alle dem som mordere, alle dem som ikke trer til med råd og hjelp når noen er i nød eller fare for liv og lemmer.” (5. bud)²⁰

Likeledes rammes handelsmenn og pengeforvaltere av beskjeden om at ”Å stjele vil nemlig ikke si annet enn å skaffe seg en annens eiendom med urette ... folkene bedrar hverandre åpenlyst dårlige varer, ved å fuske med mål og vekt og med falske penger ... likeledes skrur de prisene i været og belaster, flår og tyner hverandre som best de kan.” (7. bud)²¹

Langt mer kunne tilføyes på dette punktet.²²

Samtidig anerkjenner Luther offentlige myndigheters styringsrett. Slik utvikles kirkens diakoni hos Luther seg til å være et samvirke mellom kirken og staten. Det er byrådet i Wittenberg som administrerer fattigomsorgen, og i Bugen-

hagens kirkeordning ble denne samhandlingen sett på som ønskelig. Også i Norge ble fattigomsorgen et offentlig ansvar, styrt av legfolk. Prestene skulle forkynne frem bidrag til diakonien, og alt sto under biskopens tilsyn. Den første lutherske biskopen i København, Peder Palladius som hadde studert i Wittenberg fra 1531–1537, visiterte alle menighetene i sognet og utga i etterkant en visitasbok der han beskriver de mange grupper fattige, fremhever dem som lokalsamfunnets Lasarus og gir råd og formaninger om hvordan fattigomsorgen skal organiseres – innsamlingskassen i kirkerommet har han fra Bugenhagen.²³

Luther og diakonien – noen avsluttende bemerkninger.

Forhåpentligvis har denne gjennomgangen vist at diakoniens sak langt fra er perifer hos Luther. Det er riktig at Luther ikke maktet å organisere frem et nytt og selvstendig kirkelig diakonat til erstatning for middelalderkirkens. Men hans understreking av at diakonien utøves for nesten og i hverdagslivet sammen med alle døptes selvstendige ansvar for selv å leve et liv i nestekjærlighet, åpnet veien for en ny dynamikk mellom kirken, legfolket og offentlige myndigheter. Luthers understreking av at også ikketroende i kraft av de ti bud og naturlig forstand kan utøve nestekjærlighet og fattigomsorg, åpnet opp samhandlingsmuligheter og gir oss et spenstig tolkningsrom.

De fire dimensjonene i DnKs diakoniplan reflekterer meget godt den forståelse Luther har av kirkens diakoni, når den holder sammen elementær og nær nestekjærlighet i hverdagens handlinger, utviklingen av gudstjenesten som et inkluderende fellesskap og de ulike aktørenes ansvar for å kjempe for rettferdighet og skaperverket – det siste en temamessig utvidelse i forhold til Luthers temaer, men godt innenfor hans forståelse av flere av budene.

Alf Oftestad tenderer til å se den selvstendige menighetsdiakonien som kirkens mest genuine diakonale uttrykk. Min oppfatning er at Oftestad her tenker for snevert. I vår kontekst, en folkekirke i en velferdsstat med verdens rikeste befolk-

ning og med økende sosiale skiller og motstand mot å gi mennesker på flukt beskyttelse, er den lutherske reformasjonens måte å tenke kirkens diakoni på relevant og fremtidsrettet. I denne tenkingen ansvarliggjøres offentlige myndigheter; legfolket myndiggjøres; deres yrkesutøvelse løftes frem som et kristent og diakonalt arbeid i kraft av sin egenverdi og måles på sin evne til å skape bedre levekår for familie, lokalsamfunn og nasjon, og kirken gis mandat til å involvere seg i hvordan samfunnet styres og utvikles.

Diakonens tjeneste kan i et slikt perspektiv godt tilpasses tanken om diakonens brobyggerrolle mellom gudstjeneste og samfunn, mellom mennesker og lokalsamfunnets tillitsvalgte og alliansebygging med lokalsamfunnets ulike aktører. Diakonien kan i denne tenkemåten ikke løsrives fra troens kilde og vil derfor alltid ha et element av å sørge for sjelens livsangst. Uten denne forankringen kan særlig den spesialiserte diakonien miste seg selv. Men når en helhetlig forståelse fastholdes, er Luthers grep en god ramme for å innholdsbestemme diakonens lederrolle i lokal-kirkens virksomhet for hennes karitative virksomhet.

Da blir ikke diakonien ”verdsliggjort” eller ”sekularisert”; da er den en konsekvens av at Gud holder på i hele samfunnet, i og med alle aktørene, og at kirkens oppdrag gjelder alle mennesker uavhengig av religiøs tilknytning. Men kirken må holde fast på og forankre sin diakoni i kirkens sakramenter og evangelieforkynnelse. Det betyr en fortsatt styrking av en levende spiritualitet og sakramentenes sentrale rolle i kirkens liv. Da holdes en fast i at Guds handling for oss er evangeliets kjerne. Evangeliets sentrale handling er ikke den kristnes og det kristnes fellesskapets kvalitet og handlinger, men Guds handling for oss og i oss, synlig i sakramentenes forvaltning. Fra denne livets kilde sendes vi ut etter liturgien til liturgien utenfor kirkerommet. Det er diakoniens sted.

¹ Noen eksempler: I standardverket Norsk kirkehistorie finnes ikke begrepet diakoni i tilknytning til reformasjonen, men introduseres som en frukt av pietismen på 1700-tallet. I Edmund Schlinks

”Theology of the lutheran confession” finnes ikke begrepet i emneregisteret. Heller ikke grunnboken for Lutherkurset (Aschim og Rasmussen (red): Reformasjon nå) vi nå gjennomfører, er ”diakoni” nevnt, heller ikke i temaet om reformasjon og sosial endring.

² I denne sammenheng se Alf Oftestad: Kirke Fellesskap Omsorg, Diakonien historie bind 2 og 3, s 27ff, Luther Forlag 2011. Se også Kjell Nordstokke: Reformasjonen i Dietrich, Korslien, Nordstokke (red.): Diakonen – kall og profesjon, Tapir 2011.

³ Gunnar Heiene: Fattigdom og rikdom i kirkehistorisk perspektiv s 110 i Henriksen og Sommerfeldt: Det umulige nåløyet, Gyldendal 2005.

⁴ Om den kristne frihet, Luther bind 2, s 203.

⁵ Martin Luther Verker i Utvalg, Oslo 1979, bind 1 s 269. Når jeg i det følgende siterer Luther, er det hvis ikke annet er gjengitt, denne utgaven jeg bruker.

⁶ Martin Luther: Om den kristne frihet, s 230.

⁷ Martin Luther, Om den kristne frihet s 229.

⁸ Jeg bruker her begrepet ”hushold” og ikke hjem. Dette fordi ”hjem” assosieres lett til den borgelige kjernefamilien fra 1800-tallet. Husholdet dekker bedre Luthers kontekst der husholdet omfattet stor-

familie, arbeidsfolk og produksjon, både i by og på landet. I dag kan vi kanskje tenke nettverk, nabolag og eventuelt bedrifter.

⁹ Martin Luther, innledning til det 5. bud.

¹⁰ Se for øvrig en fin forståelse av forholdet mellom rettferdiggjørelse og helliggjørelse hos Kristin Graf-Kallevåg: Dåp og trosopplæring, i Dietrich, Dokka, Hegstad: Kirke nå! Tapir 2011.

¹¹ Oftestad s 84.

¹² Oftestad s 84ff.

¹³ Oftestad s 89.

¹⁴ Oftestad s 87.

¹⁵ Oftestad s 85.

¹⁶ Oftestad s 91.

¹⁷ Oftestad s 91f.

¹⁸ Nordstokke s 78.

¹⁹ Luther bind 5, s 279 forklaring 7. bud.

²⁰ Luther bind 5 s 271, 5. bud.

²¹ Luther bind 5 s 276.

²² Jfr. Oddvar Jensen i Ashim/Jørgensen.

²³ Vidar Haanes: Fattigdom og rikdom i Norge i kirkehistorisk perspektiv i Henriksen/Sommerfeldt s 123f.

luther

Anne-Margrete Saugstad **BIBELEN FOR HODE OG HJERTE** 249,-

I denne boken deler Anne-Margrete Saugstad av sin store kunnskap om Bibelen og de bibelske tekstenes bakgrunn og sammenheng. Her finner du en rekke innfallsvinkler til hele Bibelens skatt-

kammer – fra skapelsesfortellingen til Johannes' åpenbaring. Som leser vil du få større oversikt og forståelse for hva Guds ord er, og hva det handler om: Hans plan og gjennomføring av sitt verk til menneskehetens beste.

Anne-Margrete Saugstad er en skattet forkynner og har i en årrekke vært lærer i Det gamle- og Det nye testamentet ved Bibelskolen i Staffeldtsgate, senere Høgskolen i Staffeldtsgate.

www.lutherforlag.no

10. NOVEMBER, TESENES 500-ÅRS DAG

AV GISLE SØRHHUS, SOKNEPREST I SVEIO
GISLE.SORHHUS@SVEIO.KOMMUNE.NO

Her om dagen kastet jeg meg inn i en tidsmaskin og reiste tilbake til 31. oktober 1517. Sted: Wittenberg. Planen min var å få oppleve det store øyeblikket da Martin Luther slo opp sine teser på kirkedøren. Jeg ankom tidlig på morgenen og satte meg godt til rette. Fra tidligere forskning visste jeg at kaffen ikke hadde ankommet Tyskland enda. Jeg hadde derfor tatt med meg en stor kanne med kaffe og satte meg på en benk og ventet på det store øyeblikket. Timene gikk, og jeg satt og ventet. Timene gikk veldig sakte, og de vart veldig mange. Til slutt vart det kveld, og ingen Luther hadde slått opp tesene. "Fillern!" tenkte jeg "Hadde disse forbaska skeptikerne rett allikevel? Luther slo aldri opp tesene; han sendte dem bare rundt." Skuffet over min oppdagelse dro jeg til Albert, erkebiskopen i Mainz, mannen som Luther sendte et brev med sine teser. Jeg tenkte at dette kunne være en dårlig erstatning for å se Luther snekre opp tesene sine.

Jeg ankom Mainz og ventet på at brevet skulle komme. Kaffekannen var nå for lengst gått tom for kaffe. Det er slik som får en til å si "Fillern!" Jeg var ikke veldig overasket over at brevet ikke kom den første dagen. Dette var jo 1500-tallet ting gikk sikkert treigere da. Til slutt hadde det gått over ei uke. "Fillern!" tenkte jeg, "Brevet burde jo ha kommet nå." Jeg ante uro og bestemte meg for å dra tilbake til Wittenberg for å prøve å finne ut av hva som skjedde.

Den 10. November 1517 var jeg tilbake i Wittenberg. Pussig nok var dette Luther 34-årsdag så jeg håpte det kanskje kunne være en bursdagsfest jeg kunne bli med på. Det var det ikke. I stedet fikk jeg se Martin Luther slå opp sine teser

på kirkedøra.

Dette var jo helt feil. Martin Luther gjorde jo ikke dette på bursdagen sin. Han gjorde det 10 dager før. Jeg konfronterte Martin Luther med dette men han så bare rart på meg. Han skjønte ikke noe av hva slags pølseevet det var jeg kom med. Bursdagen hans var ikke før om 10 dager, i dag var det 31. oktober.

Fillern! Tidsmaskinen hadde glemt av å ta hensyn til den julianske kalenderen. I 1582 endret nemlig store deler av Europa kalender.¹ Den gamle kalenderen vår, som ble innført av Julius Cæsars og Augustus hadde noen små feil. Den største var at den hadde for mange skuddår. Etter 1590 år med den Julianske kalenderen var det derfor blitt lagt til 12 dager for mye. Dette skapte tullball for alle religiøse dager, og det kunne ikke pave Gregorius godta. Han innførte derfor en ny kalender, den gregorianske, med færre skuddår og hoppet over ti dager. Ja, du hørte riktig. De gikk fra torsdag 4. oktober til fredag 15. oktober. Og med det var problemet løst for dem – og problemet skapt for meg og mange andre.

Å hoppe over dager i en kalender er ikke bare bare. Det skaper masse problemer – slik som at det ikke eksisterer noen 5. oktober 1582. De som er født 29. februar, kjenner da godt til problemet med ikke å ha noen bursdag. Det gjaldt også for alle som hadde bursdag 5–14. oktober 1582. Et annet problem for skuddårsdagsbarn er myndighetsalder. 29. februar eksisterer ikke den dagen de blir 18. Staten har derfor bestemt at de blir myndige 1. mars. Tanken er at det er dager som gjelder når det blir knot på datoer. Det er ikke hvilken dato som står på kalenderen, som gjelder,

men hvor lenge du har levd. Det samme gjaldt da de innførte den gregorianske kalenderen i USA i 1752. Det var ikke nok å ha fylt 21 år for å kjøpe alkohol; du måtte vente 10² dager til.

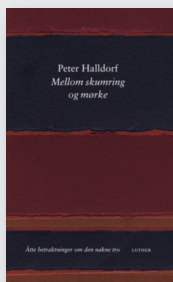
Dette problemet var det jeg nå var utsatt for i Wittenberg anno 1517. Det som var 31. oktober 1517 i min gregorianske kalender, var 21. oktober 1517 i deres julianske kalender. Jeg måtte derfor vente til 10. november før Luther slo opp tesene sine. Da jeg innså hva jeg hadde oppdaget den 31. oktober 1517 etter juliansk kalender, 10. november etter gregoriansk, ble jeg skikkelig gira; jeg kastet meg inn i tidsmaskinen og reiste 500 år fram i tid for å berette dette på selveste reformasjonsdagen. Dum som jeg var, reist jeg nøyaktig 500 år fram i tid. Jeg ankom derfor 2017 på dagen 500 år etter at tesene var spikret opp. Jeg forventet å komme til en svær fest. Men festen var alt over; kakene var spist opp, og det var en heller stusselig 10. november.

Folket hadde feiret 500-årsjubileet ti dager for tidlig. De hadde bare sett dato på kalenderen og glømt av at vi hadde hoppet over ti dager. Skuffet reiste jeg tilbake til min tid og skrev ned min beretning.

¹ De fleste protestantiske land var tilbakeholdne med å innføre den gregorianske kalenderen, og det tok mer enn 100 år før den nye kalenderen var allment akseptert. Danmark-Norge skiftet til gregoriansk kalender i år 1700. I Russland skjedde skiftet først i 1917, og store deler av Den ortodokse Kirke holder fremdeles fast ved den julianske kalenderen for sitt kirkeår (red. anm.).

² Egentlig 11 dager. Det var blitt ytterligere én dag mer unøyaktighet på de 225 årene som hadde gått siden kalenderen ble innført i de katolske landene. For å komme på samme dato som dem måtte de derfor hoppe over 10+1 dag. Men for lesernes skyld gjør jeg en forenkling her.

luther

Peter Halldorf
MELLOM SKUMRING OG MØRKE
Åtte betraktninger om den nakne tro
199,-

Hvorfor hadde ingen sagt at du måtte miste den gamle freden for å vinne en ny og mer virkelig fred? Idet døden sluker Jesus, mister disiplene sin tro. Påskeaften, dagen mellom korset og oppstandelsen, speiler en realisme som ingen av oss kommer utenom, dagene når ateismen åpner seg som en avgrunn i vår sjel. Er Gud død? Finnes han ikke lenger? Har jeg levd på en illusjon?

Boken er knyttet an til fasten og påsken, men den kan også med stort utbytte brukes som en meditasjonsbok når som helst på året.

www.lutherforlag.no

MÅNEDENS SALME MAI 2017

AV ESTRID HESSELLUND OG SINDRE EIDE
ESTRID.HESSELLUND@EIDEFORLAG.NO / SINDRE.EIDE@EIDEFORLAG.NO

ÆRENS KONGE, NÅDENS HERRE (N 13 320)

T: HENRY VAN DYKE 1907 O: EYVIND SKEIE 1997 M: LUDWIG VAN BEETHOVEN 1824

Det finnes melodier som folk nynner med på uten umiddelbart å huske hvor de kommer fra. Slik er det med Beethovens mesterstykke av en melodi, som vi finner i hans niende symfoni, "Ode til gleden". I 1907 skrev Henry Jackson van Dyke (1852–1933) en salmetekst til denne musikken, "Joyful, joyful, we adore Thee". Van Dyke var amerikansk forfatter, salmedikter, lærer og prest. Han jobbet som professor i engelsk litteratur ved Princeton University mellom 1899 og 1923 og var leder for komiteen som utarbeidet den første trykte, presbyterianske liturgien, *The Book of Common Worship* (1906).

Det fortelles at Van Dyke skrev denne teksten inspirert av fjellenes skjønnhet i den vestlige del av Massachusetts og Connecticut. Den ble først publisert i 1911 i boka *Book of Poems*, og dikteren skrev selv om salmen: "Disse versene er et enkelt uttrykk for kristen tenkning og håp for den tid vi lever i. Dagens salmer må synges av folk som kjenner tidens tankesett, som ikke er redde for at vitenskap vil ødelegge religion, eller at noen jordisk revolusjon vil forkaste sannheten om Guds rike. Derfor er dette en salme om tro, glede og håp. Og den kan synges til Beethovens musikk: Ode til gleden."

Her er første vers av originalteksten:

*Joyful, joyful, we adore Thee, / God of glory,
Lord of love;
hearts unfold like flow'rs before Thee, /
Op'ning to the Sun above,
Melt the clouds of sin and sadness; / drive
the dark of doubt away;
Giver of immortal gladness, / fill us with
the light of day!*

Det er denne teksten som danner utgangspunkt for Eyvind Skeies versjon. Skeie oversatte salmen til sangboken "Rop det ut", som er revidert i flere

omganger siden den kom ut første gang på Lunde forlag i 1982. Redaksjonen hadde særlig melodien i tankene og ønsket seg en norsk tekst til denne.

Teksten forener et skapelses- og naturmotiv med flere andre motiver. I de to siste versene trer det tydeligere frem at dette er en salme for den kristne menighet. Det skjer gjennom treenighetsmotivet, bønnen om enhet mellom de troende, og betoningen i det siste verset av det kristne håpet:

*Vi som bor i jordens riker, / her hvor døden ennå
rår,
priser deg for morgenstjernen / som for våre
øyne står!
Fylt av sang vi går mot lyset, / trosser sorg og
nederlag,
mens vi ser mot soloppgangen, / evighetens
morgendag.*

Eyvind Skeie sier selv om salmen: "Det gleder meg at denne salmen kom med i salmeboken. Det er fint for en menighet å kunne bruke Beethovens mektige og friske melodilinjier i gudstjenesten. Jeg har også merket meg at denne salmen anvendes en del ved vigslar, men faktisk også i begravelser. Men det er slik det er, når vi som arbeider med dette, lykkes i å treffe den ekte salmetonen. Da kan det oppstå en tekst som, i forening med melodien, løfter frem troens livstolkning på en måte som passer i mange sammenhenger. I arbeidet med teksten la jeg vekt på å følge mønsteret og tankegangen hos Henry van Dyke, men det var nødvendig å være ganske fri rent språklig for å få Beethovens melodi til å klinge inn i den norske salmetradisjonen."

Lytt til salmen på NRK TV– Salmeboka minutt for minutt: Koret Gregos synger på Lambertseter sykehjem, med solist Pål Granberg.

ORD AV LUTHER

OM DEN HELLIGE ÅND

Jeg tror at jeg ikke av egen fornuft eller kraft kan tro på Jesus Kristus, min Herre, eller komme til ham, men Den hellige ånd har kalt meg ved evangeliet, opplyst meg ved sine gaver, helliggjort og bevart meg i den rette tro, likesom han kaller, samler, opplyser og helliggjør hele kristenheten på jorden og holder den fast hos Jesus Kristus i den rette, ene tro. I denne kristenhet gir han hver dag meg og alle troende full tilgivelse for all synd, og på den ytterste dag vil han oppvekke meg og alle døde, og gi meg og alle som tror på Kristus et evig liv. Det er både visst og sant.

Forklaringen til tredje trosartikkel i Lille katekisme.

Sitert etter Arve Brunvoll:

Den norske kirkes bekjennelsesskrifter,

Lunde 1976..

FRA BOKFRONTEN

HELGE SIMONES: EN GUD FOR DE MANGE TOLV TESER OM HVORDAN KIRKEN SKAL VINNE FOLKET TILBAKE

KAGGE FORLAG, OSLO 2016 ISBN: 9788248918813

I ”En Gud for de mange. Tolv teser om hvordan kirken skal vinne folket tilbake” kombinerer Helge Simonnes selvskrevne fortellinger med biskoppers tale. Målet er å si noe om hvordan en kirke som taper terreng, igjen kan bli relevant for de menneskene kirken er satt til å tjene. Idéen til Simonnes er god; engasjementet hans er prisverdig, og Simonnes tematiserer viktige spørsmål og utfordringer for kirken. Like fullt makter ikke Simonnes å levere noe i nærheten av hva den ambisiøse tittelen lover.

GJENKJENNELIG TEMATIKK

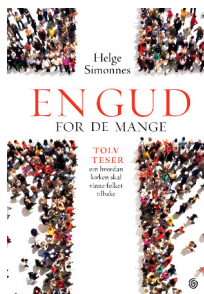
Jeg kan kjenne meg igjen i noen av de erfaringene som Helge Simonnes beskriver i sine fiktive fortellinger i ”En Gud for de mange. Tolv teser om hvordan kirken skal vinne folket tilbake”. Jeg vet hvor brutalt det er å miste sin barndoms Skybert, ”den store fikseren”, som Simonnes skriver om.

Det er et tap som etterlater en betydelig tillitskrise til livet – og et meningstap som må integreres på en eller annen måte. Jeg vokste selv opp i et svært konservativt kristent miljø og har måttet bruke mange år av mitt voksenliv på å jobbe med en trosgasje som var sterkt invalidiserende. Det var et sjokk å måtte innse at det tros- og livskartet som jeg hadde fått med meg, på ingen måte stemte overens med terrenget. Og det er sårbart å stå der som tjuetåring med et dårlig eller ubrukelig kart – i en livsfase hvor de store valgtas. Jeg tviler derfor ikke på at flere av de temaene Simonnes tar opp vil være gjenkjennelige – kanskje særlig for dem som er noen år eldre enn det jeg er.

OPPRIKTIG ENGASJEMENT

Simonnes har et ekte engasjement for Guds brennede barn. Det skal han ha ros for. Og jeg har sansen for idéen til Simonnes – at menneskelig erfaring, i fortellingsform, skal utfordre kirken. Den samme innsikten om erfaringen som en kraftfull kilde til ny innsikt og nødvendig kritikk er sentral også innen feministisk teologi og etikk. Det rasjonelle argumentet har en hegemonisk posisjon i vårt samfunn. Men når det rasjonelle argumentet blir stående alene, ekskluderes også mange mennesker. Det er her livsfortellingen blir viktig: Fortellingen har en unik evne til å utfordre og kan løfte fram nyanser som det rasjonelle argumentet ikke rommer.

Nettopp derfor er det synd at Simonnes ikke har mer tillit til sine fortellinger og til erfaringen formidlet gjennom narrativet. Fortellingenes egenverdi reduseres ved at de delvis er ispedd ra-

sjonell argumentasjon, og noen steder blir det litt for tydelig at fortellingens funksjon er å peke fram mot en teologisk samtale.

ANEKDOTER OG DIKTNING

Ikke minst spiller fortellingene i for stor grad på det man kanskje kan kalle "stereotype erfaringer". Slik må det nødvendigvis gå når en selv skal dikte – da vil problemstillingene kunne minne om anekdoter som verserer i kristne miljøer. Dette er erfaringer vi har hørt om før, og i relativt stor grad er det åpne dører som slås inn.

En annen side ved Simonnes' fortellinger bør også adresseres: Det kan virke som om det i stor grad er de samfunnsjikt som Simonnes selv hører hjemme i og har kjennskap til, som beskrives her. Simonnes henter erfaringsmaterialet fra sin sosiale komfortsone – det er tydeligvis disse erfaringene som er relevante når kirken skal utfordres. Det beste hadde vært om Simonnes hadde vist sin gode idé nok respekt til at han gikk ut for å hente fortellinger – med åpent sinn og utenfor egne miljøer. Da kunne han ha funnet uante skatter. Da hadde han kanskje også unngått at noe av kritikken oppleves som tjuve, tretti og førti år forsinket. Simonnes belyser generasjonserfaringer som i mindre grad gjelder dagens unge (Jeg er neppe representativ for dem som er under 40), og som i liten grad gjelder (dagens) kirkelige miljøer. Det er merkelig, sett i lys av at han formulerer 12 teser om hvordan kirken nå skal vinne folket tilbake.

HVEM HAR SVARENE SIMONNES LETER ETTER?

Åndelighet, troslære og trospraksis går hånd i hånd med etiske idealer. Mye av det Simonnes tematiserer, handler både implisitt og eksplisitt om kristen etikk. Etiske idealer om det gode og det rette er også "mektige våpen" som kan legge menneskers liv i grus – eller som i det minste kan legge stein til byrden i tunge livsfaser. Her er det nok å ta av. Idealet om ikke å bryte ekteskapet og den kristne hetero-normativiteten er eksempler på idealer som har forårsaket langt mer lidelse enn hva Simonnes er i nærheten av å beskrive. Virkeligheten er stort sett både mer brutal og mer kompleks enn hva en mann bak et skrivebord kan klare å tenke seg til.

Å formulere tolv teser om hvordan Guds kirke skal vinne folket tilbake, er en alvorlig oppgave. Da bør man vokte seg for hvilke stemmer man gir rom og hvilke stemmer som ekskluderes. Simonnes kritiserer en kirke som ikke har kontakt med folket. På den bakgrunn er det vanskelig å forstå hvorfor han intervjuer kun biskopene. Hvorfor går han ikke i dialog med vanlige prester eller folk flest? Hvis vi skal vinne folket, er det ikke da nettopp folket, og ikke den kirkelige maktelite, vi først og fremst må snakke med?

*Gunhild M. Hugdal
Stipendiat ved MF*

*Anmeldelsen bygger på et leserinnlegg i
Vårt Land 30. september 2016*

SØNDAGSTEKSTEN

TORSTEIN EIDEM NORDAL - STEPHEN SIRRIS - TORE SKJÆVELAND - INGVLID HELENE MYDSKE FALLEGÅRD

2. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN - SANKTHANSDAGEN / JONSOK
3. SØNDAG TREENINGSTIDA - 4. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

2. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

18. JUNI 2017

Prekentekest: Matt 3,11–12

Lesetekster: 2 Mos 14,15–22 / Tit 3,4–7

Liturgisk farge: Grønn

TIL DAGEN

Bak oss ligger Treenighetssøndagen, dagen da hele kristenheten blir sendt av den oppstandne for å "gjøre alle folkeslag til disipler". Dette skal vi gjøre ved 1) å døpe, og 2) å lære, alt i trygg forvisning om at han er med oss "alle dager, inntil verdens ende". Foran oss ligger treenighetstiden, kirkeårets sommertid som ikke er slutt før bots- og bønnedag. I denne tiden inviteres vi til å erfare fra ulike innfallsvinkler hvordan vår hellige og treene Gud åpenbarer seg. Ytterst naturlig er det derfor å starte der det hele en gang begynte, med dåpen.

TIL TEKSTEN

Vår prekentekest er døperen Johannes' stemme, der han står i sin kappe av kamelhår med en ånde

av gresshopper og villhonning (Jfr. v 4). Johannes framstår gjerne høylytt. Og han snakker om en enda større som skal komme etter han. Hvem kan det være? Hvem kan være så stor at han tar Johannes plass?

Å kalle til omvendelse (gr. *μετάνοια*) er døperens oppdrag; hans virkemiddel er vannet, og røsten roper i ødemarken: "Rydd vei for Herren!" Mennesker dømte ikke seg selv; de oppsøkte Johannes.

På dette tidspunktet er Jesus ukjent, men Johannes er en vidgjeten profet, knapt 30 år gammel. Han er prestesønn, kler seg og ter seg som de gamle profeter og tiltrekker seg enorme tilhørerskarer, fra tempelbyen Jerusalem og fra landene omkring Jordan. Mennesker kommer for å la seg døpe, endatil noen saddukeere og fariseere. Matteus forteller at disse avvises av døperen, med attesten "ormeyngel" og oppfordringen: "Bær da frukt som svarer til omvendelsen!" (v 7f)

For Johannes hadde en proklamasjon: "Vend om, for himmelriket er kommet nær!" (v 2) – et utrop som Jesus gjorde til sitt eget da tiden var inne (Mark 1,15). Senere ga Jesus sine disipler det samme oppdraget (10,7). Johannes er døperen, budbæreren, han som går foran, en som skal forberede folket.

Og det døperen sa om ham "som kommer etter meg", handler om at denne er både større, sterkere og døper med en annen dåp, "med Den

hellige ånd og ild”. Matteus bruker sterke ord fra Johannes for å understreke forskjellen på døperen og frelseren.

TIL PREKENEN

Johannes-dåpen var en omvendelsesdåp til syndenes forlatelse. I seg selv kunne ikke dåpen gi frelse; det kunne bare omvendelsen når den døpte lot syndene sine renne bort med vannet. Det kan illustreres slik: *Hvis du har en kopp med vann og vender den om, da renner vannet bort. Slik er det med omvendelsen: Når du vender om, renner syndene dine bort med vannet.*

Johannes døpte som et tegn på at Gud renser dem som bekjenner sine synder. Å døpe mennesker var å rydde veien for Herren, og når de bekjente sine synder, ble stiene gjort rette. For når de bekjente sine synder, ble de rene. Og når de var rene, kunne de se ham som kom etter. Og da de så ham som kom etter, kunne de se det: Han er mye større enn døperen Johannes. Han er ikke bare ”Jesus fra Nasaret”; han er Messias, Jesus Kristus, den salvede, den utvalgte, den enbårne, den ene veien til Gud.

Johannes fører en kompromissløs fordømmelse og et strengt eskatologisk budskap om ild og fortapelse. Vi finner visse likhetstrekk i Jesu forkynnelse (5,29; 10,28; 23,15.33). Ved å bli nevnt sist i vår prekentekest gir den oss litt bakgrunnsstøy vi med fordel kan bruke tid på å forklare. Da er det verdt å huske hvem Johannes adresserte dette til: Religiøse politikere som ville tekkes folket, ikke rense hjertet. Å la seg døpe av Johannes var folkelig; det var valgflesk. Videre er Johannes' bakteppe den gamle pakt, mens Jesu budskap er håp og frelse for dem som tror.

I evangeliene kan vi legger merke til at ingenting av det som beskrives om Jesu undervisning eller undere, skjer før han blir døpt og fylt av Ånden (Matt 3,16). Det er gjennom de tegn og under som kommer etterpå, at Jesus døper mennesker med Den hellige ånd. Det var først etter at Ånden hadde senket seg ned over ham – ved dåpen – at Jesus selv kunne innlede den virksomhet som var preget av ”kjærlighet, glede, fred, overbærenhet, vennlighet, godhet, trofasthet, ydmykhet og selvbeherskelse” (Gal 5,22f): Åndens frukt.

Vår dåp er en rik tradisjon; den er gitt videre fra generasjon til generasjon som et vakkert bindeledd mellom folket og kirken. Men dåpen er mer! Vår dåp er en frelsesdåp til et liv med denne ene Gud: Far, Sønn og Ånd. Og i vår dåp fikk vi Den hellige ånd i gave. Jeg pleier å si som så: *”Første gang jeg møtte Jesus? Det var i Nissedal kyrkje, 22. juni 1986: Dagen jeg ble døpt!”* For jeg ble *båret*, og mine foreldre og faddere er *vitner*. Israelfolket bar også sine mellom Sivsjøens brusende vannmasser, og de var vitne til Guds storverk: Moses ledet israelfolket gjennom vann slik at folket ble reddet. Johannes døper med vann slik at mennesker blir renset. Jesus døper slik at mennesker blir frelst ”ved badet som gjennføder og fornyer ved Den hellige ånd” (1 Tim 3,5).

Vi døper ikke utelukkende av tradisjon. Vi døper til fornyelse og frelse. Dåpen er holddepunktet i mitt gudsliv hvis jeg fortsetter å leve med Jesus. Om jeg kan vakle og være usikker, holder Gud fast i meg, for han kan ikke fornekte seg selv (2 Tim 2,13). Vi døper fordi Jesus tar imot barnet. Derfor skal vi med frimodighet også lese fra Johannes 3,16, fordi teksten viser i sum hva det betyr å tro: Vi er tatt imot; vi er båret. Derfor skal vi ikke skille tradisjonen fra Ånden; de må ses sammen. Ånden har gjort menneskehjertet til sitt hvilested – og dette skjedde i dåpen. Ånden må næres; troen må styrkes, og kjærligheten må deles. For bare på den måten kan håpet leve, håpet om at Gud vil fullføre sin frelsesplan og gi oss arverett.

SALMEFORSLAG

Inn: Ånd fra himlen kom med nåde (574)

Mellom: Farao nådde oss like ved stranden (184)

Etter preken: Gå gjennom byens trange, rette gater (520)

Nattverd: Noen må våke i verdens natt (738)

Ut: Lovsyng vår Herre (309)

TORSTEIN EIDEM NORDAL
SOKNEPREST I BOGAFJELL
TORSTEIN.NORDAL@SANDNES.KIRKEN.NO

SANKTHANSDAGEN / JONSOK

24. JUNI 2017

Prekentekest: Luk 1,5–17

*Lesetekster: Dom 13,2–7.24–35 / Hebr 11,1–
2.32b–34.38–40*

Liturgisk farge: Hvitt

TIL DAGEN – MOTPOLER VED ÅRETS POLER?

Dette er kirkeårsdagen til Johannes døperen. Han er den eneste ved siden av Jesus som har en egen kirkeårsdag viet sin fødsel. Lukas (1,26) skriver at det er seks måneder mellom slektningene Jesus og Johannes. Det tilsvarer avstanden mellom vintersolverv og sommersolverv, årets to poler. Derfor er Johannes fødselsdag i kirkeårskalenderen lagt til midtsommer. Men Jesus og Johannes er ikke motpoler. Evangelistene presenterer Johannes som en veirydder og en forløper for Jesus, en som med profetisk klarsyn har fått innsikt i hvem Jesus er. Johannes står i tradisjonsrekken av gammeltestamentlige profeter. Som et kronvitne peker han på Jesus som Messias. Sakarja synger i sin lovsang om sammenhengen mellom Jesus og Johannes, han synger om nåden og lyset som skinner i mørket:

Of du, barn, skal kalles Den Høyestes profet, for du skal gå fram foran Herren og rydde vei for ham og lære hans folk å kjenne frelsen, at deres synder blir tilgitt, for vår Gud er rik på miskunn. Slik skal lyset fra det høye gjeste oss som en soloppgang os skinne for dem som bor i mørke og dødens skygge, og lede våre skritt inn på fredens vei. (Luk 1,76–79)

TIL TEKSTEN – JOHANNES SOM PRISME FOR DEN GAMLE OG NYE PAKT

Det er bare Lukas blant evangelistene, som forteller om engelens budskap til Sakarja og løftet om døperens fødsel. En synoptisk lesning av evangeliens åpningskapitler viser at dette er særstoff for Lukas. Lukas bruker de første tre kapitlene av boken til å zoome inn vekselvis på Johannes og på Jesus. Dermed kalibrerer han samtidig forholdet mellom Det gamle og Det nye testamente. I et større bibelteologisk perspektiv er det den gamle og den nye pakt som avstemmes. Dette poenget kommer tydelig fram i overskriftene i vår norske bibeloversettelse: Løftet om døperens fødsel, budskapet til Maria, Maria og Elisabeth, Johannes blir født, Jesus blir født, Simeon og Annan i templet, Jesus som tolvåring i templet, Døperens Johannes står fram, Jesus dåp, Jesu åttetavle.

Uten at de direkte sammenlignes, er likheter og forskjeller mellom Jesus og Johannes et sentralt anliggende for Lukas. Han fletter sammen fortellingene om disse to ekstraordinære barnefødsle. Begge er guddommelig inngrep. De annonseres av engelen Gabriel, og erkeengelen sier noe om barnas framtid og gjerning. Men så kommer også ulikhetene fram: Elisabeth var gammel og kunne ikke få barn, mens Maria var ung og jomfru. Sakarja tviler på engelens ord, mens Maria tror budskapet. Sakarja får budskapet mens han gjør prestetjeneste i tempelet i Jerusalem; Maria blir derimot oppsøkt av engelen mens hun er hjemme i Nasaret. Det ene barnet som er på vei skal være stor i Herrens øyne, mens det andre skal kalles Guds Sønn og konge. Det er engelen som formidler hva de to guttebarna skal hete. Navnevalget avslører deres identitet: Johannes betyr "Gud er nådig". Jesus betyr "Gud frelser", han forkynnes som Frelseren (Luk 2,11).

Prekenteaksten kommer like etter Lukas sitt forord. Fra hilsenen til Teofilos (1,1–4) skjer en brå overgang i tid og sted, til Judea under Herodes' kongedømme. Skiftet fra gresk-hellenistisk kultur til jødisk fromhet i Palestina blir merkbar. Vi møter presten Sakarja og Elisabeth og får vite at begge stammer fra Aron. Sakarja betyr "Gud

husker". De framstilles som eksemplariske og lovlidige, og som barnløse. I jødisk tradisjonen er barn Guds velsignelse (Gen 1,28; Sal 127,3–5). På den andre siden var det en personlig tragedie å ikke få barn (Gen 16,4; 29:32; 30,1).

Det jødiske presteskapet var inndelt i 24 skift som tjenestegjorde i tempelet etter en bestemt turnusordning, to adskilte uker i året. Sakarja får ved loddtrekning i oppgave å ofre røkelse. Flere kommentatorer understreker at dette gjorde hver prest svært sjelden, kanskje bare én eneste gang i livet. Mens Sakarja er ved røkelsesalteret inne i Det hellige, står folket utenfor og ber. Konteksten er liturgisk. Det er interessant at engelen viser seg nettopp her. Sakarja får sin åpenbaring under liturgien i tempelet, altså i hjertet av offerkulden. Den apokalyptiske litteraturen indikerer at troen på engler angivelig vokste i tiden etter eksilet (Dan 8,14; 9,20). Fariseerne trodde på dem, i motsetning til saddukeerne – en gruppe som i stor grad besto av prester og var knyttet til Jerusalem (Apg 23,8). Det er oppsiktsvekkende at en prest som representerer og forvalter institusjonalisert religion, får en karismatisk åpenbaring på denne måten og på dette stedet. Det bidrar til å legitimere Sakarjas åpenbaring, og styrker sammen med Johannes' familiebakgrunn døperens budskap og relevans.

Lukas' signatur – ordene om ikke å frykte – lyder fra engelens munn, så også i juleevangeliet (Luk 2,10). Senere hører vi det flere ganger fra Jesu munn. Avsnittet om Sakarjas møte med engelen proklamerer et barn til de barnløse. Dette knytter an til gammeltestamentlig tradisjon om Gud som griper inn og gir de barnløse barn. Det gjelder Ismael (Gen 16,7–12), Isak (Gen 18,10–15), Samuel (1 Sam 1,9–20) og Sankthansdagens lesetekst fra Dommerne 13,1–25 om Samson. At noen mangler et barn, er ikke å forstå som en straff, men noe som blir en anledning for Gud til å skape nytt liv. Johannes livsoppgave er å omvende, snu, returnere (ἐπιστρέφει) mange til Gud (1,16). Dette er profetenes hovedoppgave (Am 5,4ff; Hos 14,2; Jer 3,6; Jes 6,10). Videre omtaler engelens Johannes som den andre Elia (Mal 4,5), omvendelsesprofeten framfor noen i konfrontasjon med

Guds motstandere (1 Kong 18). Løftet om døperens fødsel lar seg vanskelig forstå uten denne gammeltestamentlige klangbunnen der Johannes framstår som en overgangsfigur i frelshistorien. Johannes utgjør i Lukasevangeliet et prisme for den gamle og den nye pakt, og står med en fot i hvert av Bibelens to testamenter.

TIL PREKENEN – HVA ER DA ET MENNESKE?

C.S. Lewis reflekterer i en bok hvorvidt mennesker med sine spørsmål kan sette Gud fast. Han mener at det kan vi, og gir blant andre følgende eksempel: "Er fargen gul mer firkantet enn rund?" Lewis utfordrer oss til å tenke over om våre teologiske spørsmål noen ganger er av denne typen. Hva er så de gode og fruktbare spørsmålene evangelieteksten reiser, og hvilke spørsmål er den selv et svar på? Fortellingen om døperens fødsel er oppsiktsvekkende, og Johannes er en gåtefull person. Den andre leseteksten (Hebr 11) peker på tro som tillit, nemlig å stole på Guds løfter. Sakarja tvilte, og ble gjort stum inntil Johannes var født. Bibeltekstene innbyr til undring. Denne undringen kan gjerne kretse rundt to av livstemaene som trer fram på denne dagen, nemlig barn som Guds gave og tanken om utvelgelse og kall.

Gud iscenesetter tilblivelsen av begge guttebarna. Hvordan skal vi forstå engelens ord om framtid og oppdrag? Foreldre ønsker det beste for sine barn. Vi undrer på hvordan det vil gå barna, og omsorgen kan også slå over i bekymring. Det reflekterer Svein Ellingsen i sin kjente dåpssalme: "Fylt av beven foran ukjent fremtid" (586,2). Vi spør eldre barn hva de skal bli når de blir store. I stedet for å ta opp farens yrke slik normalen var i ættesamfunnet, er livsveien allerede lagt for Johannes og Jesus. Likevel er den neppe allerede forutbestemt, for det er mulig å vike fra den veien. Jesus ble fristet (Luk 4), og han kjempet i Getsemane (Luk 22). Dette viser at muligheten og fristelsen til å fravike kursen som er lagt, er fullt og helt til stede. Johannes kom i truende situasjoner og ble et hode kortere. Hadde han tatt opp farens respekterte og prestisjefulle yrke, ville han vært prest framfor radikal ørkenprofet. Det

sier seg selv hva som ville vært et trygt valg. Men engelens ord viser at han var kalt til noe annet.

Dette reiser spørsmål om utvelgelse. I vår tid er vi impregnert av en individualisme der vi selv velger og konstruerer livet. Ingenting er egentlig gitt. Vi er omgitt av det Zygmunt Bauman kaller "flytende modernitet". Men bibelfortellingen er fra før barn ble noe som velges eller velges bort. En interessant bok om tematikken er skrevet av Eivor Oftestad (2016): "Vi lager barn. Reproduksjon gjennom 500 år." Hun spør om vi er vi på vei bort fra barneavl og barneproduksjon i retning barnedesign. I den bibelske verden er barn en gave som mottas i stor takknemlighet. I tråd med denne forståelsen er et hvert barn som er unnfanget, kalt til livet (Sal 139). Uten barn er det ingen fremtid. Filmen "Children of Men" (2006) gir et dystert bilde av en verden uten barn. Året er 2027, og verden er herjet av krig og folkevandringer. Sivilisasjonen er i ferd med å bryte sammen; statene knaker i sammenføyningene, og miljøet har gjort menneskene ufruktbare. Det er ikke født barn på 18 år. I denne dystopien fødes det likevel et barn. Barn gir håp til menneskene. De representerer nye muligheter og en ny begynnelse.

Prekenen på Sankthansdagen er en anledning til å avmystifisere hva et kall er. Kallet lar seg vanskelig seg sette på formel og er oftest noe annet enn skriften på veggen. Med nøkkelpersoner i frelseshistorien stiller det seg annerledes. I evangelieteksten er det Gud som taler gjennom en erkeengel. Reformasjonsjubileet gjør det ikke mindre aktuelt å løfte fram kallet. Luther mente kall ikke var forbeholdt det kontemplative livet i kloster eller prestedtjenesten, men at alt arbeid og enhver stand var kalt av Gud (Wingren 1942). Dermed ble det sekulære tilført en åndelig dimensjon. Det man gjør, skal man gjøre som en tjeneste for Gud. Det innebar en radikal endring i synet på arbeid og hverdag.

Vi snakker om ytre og indre kall. Kallet utenfra refererer gjerne til kirkens kall til tjeneste, et bestemt oppdrag eller oppgave. Men det finnes også et kall innenfra, i form av en indre overbevisning. Dette kan være det romantiske kunsterkallet som bygger på følelser, intuisjon og overbevisning. Og

i pietistisk tradisjon kjenner vi kallet ovenfra, fra Gud som har "talt til meg". Uansett retningen utenfra, innenfra eller ovenfra handler kallet om å tjene en høyere hensikt. Det er en bevissthet om et oppdrag – noen vil si en livsoppgave. Det er en grunnleggende tro på at man tjener det gode, eller Den gode. Kallet har sin pris. Det henger sammen med forpliktelser, og svært ofte vilje til å bringe offer. Kall og utvelgelse er tematikk vi finner i litteraturen, eksempelvis Roald Dahls "Charlie og sjokoladefabrikken". Var det virkelig helt tilfeldig at Charlie fant én av fem gullbillerter som ga ham inngang til fabrikken? Ved å gi avkall på noe av egen trygghet og risikere et opphold hos den eksentriske Willy Wonka blir han utvalgt til å arve fabrikken. Charlie og familien får et nytt liv.

Jeg tror vi skal være forsiktig med å avskrive innholdet i kallet som gammeldags og utdatert. Mennesket er ikke mindre meningsseekende nå enn før. På bakgrunn av individualismen hvor bevissthet om egne valg og konstruksjon av livet er så sentralt, vil teologien om kallet være betydningsfull som bro mot en høyere hensikt og et større fellesskap. Refleksjoner om utvelgelse og kall handler dypest sett om hva vi vurderer som meningsfylt i livet, og hvorfor vi tenker at det er slik. Barndomsfortellingene om slektningene Jesus og Johannes innbyr til å drøfte slike livsspørsmål – og med det som referanse kan de også belyse vårt eget liv. De utgjør et slags tyngdepunkt mot en ensidig forståelse av at alt er tilfeldigheter, random choice, likegyldig – og åpner for en livstolkning hvor ditt og mitt liv får stå i rammen av en større fortelling.

De to barnefødsleene skjer under høyst spesielle omstendigheter. Å forsøke å forstå Guds iscenesettelser og kallet til Jesus og Johannes er som å spørre om gulfargen er mest firkantet eller sirkulær. Kanskje kan Petter Dass hjelpe oss med bakkekontakten. Han er en livsglad og jordnær poet som ikke havner i snusfornuftens felle, men artikulere troens mysterier. Han skriver om dåpens sakrament:

*Men at ånden gjør med vann hemmelig
forening,
slikt går over all forstand og fornuftens*

mening.

*Gud det så vil have, Gud det så vil lave.
Hvorfor skulle jeg og du inn i Guds lønndom grave?* (Norsk salmebok 579,3).

Hr. Petter gjendikter også Sakarjas lovsang på tankevekkende vis. Guds mysterier lar seg ikke dissekere, men vi kan like fullt ta til oss løftene i mysteriene og deres praktiske konsekvenser. Dermed antyder dikterpresten at Gud ikke søker vår forståelse, men å bli elsket, trodd og etterfulgt:

*At du for oss, vi som i mørket trine,
alt med ditt lys og klarbed skulle skinne,
det er ditt ord og evangelium.
Det vise skal som i et kontrafeie,*
vår fodetrinn på fredens rette veie
til Herren from.* (Norsk salmebok 244,5)

SALMER

790 Nå rinner solen opp av østerlide
245 Herre, du Herre skal vokse
417 Mer hellighet gi meg
301 Du så meg, Gud, du vevet meg
419 Med Jesus vil eg fara
841 Den sommertid nå kommer

STEPHEN SIRRIS
DOKTORGRADSSTIPENDIAT,
VID VITENSKAPELIGE HØGSKOLE,
DIAKONHJEMMET
STEPHEN.SIRRIS@VID.NO

3. SØNDAG TREEININGSTIDA

25. JUNI 2017

Preiketekst: Luk 14,15–24

Lesetekstar: Jes 25,6–9 / Op 19,5–9

Liturgisk farge: Grøn

TRE RUNDAR I TEKSTEN

Fyrste søndag etter feriestart har me fått ein tekst som kan malast, og ein tekst som malar Kristus som utfordrar og inviterar.

Konteksten er at Jesus er gjest hos ein av råds-herrane og ser korleis gjestene er opptatt av status, og kommenterer det i v 1–14. Likninga er ein kommentar til at ein gjest kjem med ei sæleprising av dei som skal få sitja til bords i Guds rike, etter at Jesus hadde sagt ein skal få si løn når ”dei rettferdige står opp” i v 14. Dermed er det signalisert at invitasjonen til festen gjeld frelsa. Det er nærliggande å lesa førestillinga om å sitja til bords i Guds rike i lys av det messianske festmåltidet med vin og mergfulle rettar i leseteksten i Jesaja 25,6–9, sjølv om Jesu likning ikkje refererer til det.

I likninga får ein høra at alle dei inviterte seier nei, før ein høyrer kva som er orsakingane deira; det er ikkje bygd opp noko spenning til om dei seier ja eller ikkje. Det er ei konstatering av at nokon grupper seier nei. Dynamikken i likning er i verten sin reaksjon i v 21–23 og ordren om å invitere nye grupper i to ekstra rundar. Det er viljen til å invitere ekstra så huset kan bli fullt, som er kjernen i likninga. Dermed oppfyller verten Jesus sine retningslinjer i v 12–14. Det er likevel ikkje ei eksempelforteljning. Ei klassisk allegorisk tolking er at dei inviterte var jødefolket sine leiarar, dei skriftlærde og farisearane. Då dei sa nei, vart dei fattige og trengande i Israel invitert; det er dei i byen. I tredje runde gjekk dei på vegar og stiar utanfor byen inviterte; det er heid-

ningane.

Dei to fyrste orsakingane har med pengar og eigedom å gjera, den siste med familieforpliktingar. Orsakingane kan minna om 5 Mos 20,5–7 og 24,5 som gjev lovlege grunnar for menn til å unngå kristeneste. Det dei orsakar seg med, er allmenne og gode ting, men eit ja til noko godt vert eit nei til noko betre.

V 23. Ordet for å nøyda er *anangkazã*. Det betyr bokstaveleg å tvinga, men kan òg bety å be inntrengande eller nøyda nokon ved å overtala dei, slik det er tydeleg at er meininga her. Det er eit poeng at det er frivillig og ikkje tvang for dei som seier nei. Men dette verset har vore bruka i katolsk misjonstenking i mellomalderen som grunngeving for maktbruk, til å tvinga heidningar og kjettarar til omvendning og til å bruka våpenmakt. I reformasjonsjubileumsåret kan ein ta med seg at dette ordet vart bruka for å rettferdiggjera inkvisisjonen som skulle tvinga vranglærarar og protestantar tilbake til den rette tru.

Det er eit poeng at festen aldri kjem i gang, for ordren går ut på at det skal inviterast "så huset mitt vert fullt". Dette kan tyda på at denne teksten er blitt brukt i Lukas sin samanheng, blant dei fyrste kristne, som ei forklaring på at Kristi kome enno ikkje har skjedd, fordi huset enno ikkje er fullt.

W.W.L.S

- WHAT WOULD LUTHER SAY?

Luther skal ha sagt: "I alle religioner er buken den mektigste avgud." Den kortsiktige kroppslige gleda no trumfar den store festen der framme, og alle dei tre har orsakingar knytt til mat og avling, inntekt og familie.

PREIKA DEN FJERDE RUNDEN

I likninga går invitasjonen ut i tre rundar. Dagens preike er fjerde runde, og predikanten er tenaren som har fått ordren: Gå straks ut og nøyd folk å koma inn. Og eg vil bruka eit talande bilde.

I Christianskyrkja i Klaksvik på Færøyane er det eit spesiell alterbilde (av den kjende danske kyrkjemalaren Joakim Skovgaard). Det var malt til domkyrkja i Viborg i 1901, men vart flytta til Klaksvik då kyrkja var ny i 1963. Det er eit svært

freskomaleri som fyller heile veggen bak alteret. Og det er eit bilde som talar til deg, særleg dersom du ikkje forstår færøysk og må lytta til alterbildet i staden. Midt på bildet går ein veg. Og det er som om det er ei fortsetjing av midtgangen, som om du kunne gå opp midtgangen, opp til alteret og fortsetta vidare. Veggen endar i ein bogegang øvst i bildet. Inne i bogegangen er det dekkja eit langbord, og det sit folk rundt omtrent som i Nattverden av Leonardo daVinci. På trappa inn til bogegangen står ein mann i kjortel med utstrakte armar og ynskjer velkomen. På veggen går det folk, opp til bogegangen. Det er ikkje mange i fargerike rikmannsklede; det er vanlege folk. Det er som om kunstnaren vil visa at der høyrer kyrkjegjengaren i benken til. Folk er ikkje perfekte, nokre gamle, nokre halte og nokre må støttast. Ser du nærare etter, ser du at dei som støttar, har litt annleis klede; dei er like. Det er tenarane. Ein hjelper nokon som sit i vegkanten; nokre andre er ute på sidevegane. For medan hovudveggen går rett fram, er det nokre avstikkerar til kvar side. Til venstre står ein tenar og snakkar med ein mann framfor ein moden åker og ein veg som går ut til sida. Mannen står vendt mot oss og ser utover åkeren. På høgre sida går det òg ein veg ut til sida. Der står ein mann vendt mot oss med to flotte oksar. Der er det òg ein tenar som tydeleg rekker handa ut mot han. Like over står ein mann med handa rundt ei finpynta kvinne og eit hus med ei open dør. Dei snur seg mot tenaren, men er på veg inn i huset. Meininga med altarbildet er klar. Det er ein hovudveg som går opp midtgangen og til altaret og vidare til Jesus som inviterar til festen.

No håpar eg at du ser bildet for deg, og du treng ikkje søka det opp på nettet for å få med deg bodskapen. Det same gjeld tilhøyraren. Det går an å snakka om eit bilde så levande at dei ikkje treng å sjå det. Det handlar om at me i kyrkja er på veggen mot festen i bogegangen og tenarane inviterar, me må berre forbi nokre avveggar fyrst. Dette er fjerde runde.

TORE SKJÆVELAND
KYRKJEFAGSJEF BJØRGVIN
TS929@KYRKJA.NO

4. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

2. JULI 2017

Prekentekest: Mark 10,17–27

Lesetekster: 1 Mos 25,27–34 / 1 Kor 9,24–27

Liturgisk farge: Grønn

”TROENS VEKST GJENNOM SMERTE OG UNDRING”

Treenighetstiden er grønn og preget av vekst i sommervarmen. Tekstene vi møtes med når vi kommer inn i kirkens rom, er utfordrende slik de ofte er sommerstid i kirken. Treenighetstiden er tid for modning og vekst. I Guds rike skjer det gjennom smerte og undring. Vi stilles i forlegenhet når vi tror vi har svarene selv. Bare i møte med Guds storhet og vår litenhet finner vi svarene vi søker.

LESETEKSTENE

Jeg må innrømme at jeg sliter litt med å se sammenhengen mellom de utvalgte versene fra 1 Mos 25 og dagens prekentekest. Det som med tydelighet går fram av 1 Mos 25,27–34, er noe om den sanne menneskelige natur. Og det er ikke positivt. Det strir dermed mot den søkende mannen vi møter i Mark 10,17–27, han som så ivrig proklamerer at han har holdt alle Guds bud siden han var ung. Jakobs sanne natur (som beskrives enda tydeligere i 1 Mos 27) strir mot den søkende mannens påståtte sanne natur. Er mennesket i stand til å holde alle Guds bud? Ifølge 1 Mos 25: Nei. Ifølge mannen i Mark 10,17ff: Ja.

Fra 1 Mos 25 er det et stort steg til 1 Kor 9 og bildet om idrettsarenaen. Full innsats som gir uttelling, det er det som gjelder på idrettsbanen. I dagens evangelietekst er det også det det handler om: Full innsats!

PREKENMOMENTER

I dag velger jeg å stoppe kort ved hvert vers. Kanskje finner du en inspirerende tanke å spinne videre på i dine prekenforberedelser?

V 17 – Det viktige spørsmålet

”Gode mester, hva skal jeg gjøre for å arve evig liv?” Har tiden for sånne spørsmål gått helt av moten? Spør folk i dag presten sin om hvordan de skal få evig liv? Ja, jeg får fortsatt sånne spørsmål. Folk som lurar på om de er ”sikre”, om de virkelig kan ha frelsesvisshet. Men det skjer ikke så ofte, og det hender oftere i møte med alvorlig sykdom og død, enn når man er midt i livet og har fullt opp med alt.

V 18 – Jesu reaksjon

Jesus reagerer ikke som jeg hadde gjort. Jeg hadde jublet i mitt indre og kjent meg litt tilfreds som prest, over at noen faktisk kom til meg med dette spørsmålet. Det er grunn til jubel når folk vil vite hvordan de kan bli frelst. Jesus benytter derimot muligheten til å undervise litt om Guds godhet. Det er kanskje for drøyt å tolke det dithen at Jesus ble provosert over å bli kalt både ”god” og ”mester” i samme setning, men Jesus benytter muligheten til å si noe vesentlig om Guds vesen. ”Gud er god.” Verden behøvde å høre dette da. Vår verden behøver høre dette i dag. Vi lever i en verden som stadig vekk utfordrer vår forståelse og vår mulighet til å tro på en god Gud.

V 19 – Henvisningen til Loven

Her går Jesus inn i lovens tekst. Evig liv får du ved å holde Guds bud. Det er svaret Jesus vil gi den søkende mannen. De tre første budene Jesus ramser opp, er bud det er ganske lett å vite om man har holdt eller brutt (drap, ekteskapsløfte og stjeling); de tre siste er det litt vanskeligere med (ikke vitne falskt, ikke bedra noen, å hedre dine foreldre).

V 20 – Yes, I fix

Men mannen er skråsikker på seg selv og sin egen fortrefelighet. ”Nema problema! Dette har jeg holdt siden jeg var ung”

V 21 – Jesu kjærlighet og Jesu krav

Dette er et spennende vers. Det er så innholdsmettet. ”Jesus så på ham og fikk ham kjær.” Jeg tror mange av oss kjenner igjen følelsen, kanskje når konfirmantene skråsikkert kommer med påstander eller spørsmål. Det er så inderlig, så søkende og sant. Og så svart/hvitt. Sånn oppfatter jeg innsikten til denne søkende mannen: ”Alt dette har jeg holdt siden jeg var ung.” Her ligger det engasjement og tro! Men kanskje ikke helt selvinnsikt? Jeg kjenner i hvert fall ikke et eneste menneske, meg selv inkludert, som kunne sagt det samme. Men Jesus slår ikke hånden av den fullkomne mannen. Han ser på ham med kjærlighet, en Frelzers blikk på dem han ofrer seg for.

Like fullt stiller Jesus krav. Det er alt eller ingenting som gjelder. Ja vel, har du holdt alle Guds bud siden barnsben av, finnes det fortsatt en utfordring for deg. Nå gjelder det eierskap, penger, hus, eiendom, ting. Jesus stiller krav, gir løfte og stiller krav igjen: ”Selg alt – Skatten blir din – følg meg!”

V 22 – Ojda ...

Mannens reaksjon er nedslående. Nå er storheten borte, ikke noe mer ”I fix”. ”Han ble nedslått og gikk bort.” Og det føyes til fire små ord som en forklaring til oss på situasjonsvendingen. Borte er det absolutte og forutsetningsløse. Han gjør som han gjør, ”for han eide mye”. Det er nærliggende å tenke på verset fra Matteus 6,21: ”For der skatten din er, vil også hjertet ditt være.”

V 23 – Hjertesukket

Igen benytter Jesus situasjonen til litt undervisning og fordypning – som om han ikke ble overrasket i det hele tatt, som om han har sett det mange ganger før, som om det er en helt vanlig menneskelig reaksjon, at vi vil så mye, helt til det stilles for store krav til oss. Da vender vi oss bort og fortsetter å gå vår egen vei. Jesus hadde sett det før, og han kom til å se det igjen.

V 24 – Reaksjoner og utdyping

Disiplene reagerer sterkt på Jesu ord. Takk og lov! De kjente seg kanskje igjen, de også? – akkurat

sånn som vi gjør? Forskjellen på mannens reaksjon og disiplenes reaksjon er stor. Mannen reagerer og går *derfra*. Disiplene reagerer og *blir værende og lytter* til Jesus utdypning.

V 25 – Liknelsen

”Kamelen i nåløyet” er blitt en av de vanligste bibelske lignelser som brukes i vårt dagligspråk. Jesus tar ikke akkurat brodden av det han nettopp har sagt, det han har sett både mannens og disiplenes reaksjon på. Nei, han fortsetter og male det ut, hvor vanskelig det er for en rik å komme inn i Guds rike. Som om han snakker i store bokstaver ”HVOR VANSKELIG DET ER FOR EN RIK Å KOMME INN I GUDS RIKE!” Det har aldri vært Jesu stil å unnvike de vanskelige temaene ... Ikke slik at eiendommen eller pengemengden i seg selv står i veien for himmelens port, men fordi at eiendommen og pengemengde automatisk gjør noe med hjertene våre. Jeg tror vi alle kjenner oss igjen.

V 26 – Det viktige spørsmålet

Her kommer klimaks i fortellingen, det viktige spørsmålet. Kanskje er dette spørsmålet fra disiplene den viktigste grunnen til Jesu klare ord i store bokstaver og overtydelige bildebruk, at disiplene selv skal grunne over frelsspørsmålet: ”Hvem kan da bli frelst?” Hvis det ikke er nok å holde Guds bud, hvem kan da bli frelst? Hvis vi må selge alt vi eier, få en skatt og følge ham – hvem kan da bli frelst?

For to–tre generasjoner siden, da pietismen sto sterkt i Norge, var dette spørsmålet viktig for folk flest. Hvis jeg nå skal driste meg selv til å stille en diagnose på meg selv og den kirken jeg er prest i, tror jeg nesten jeg må si at vi har glemt dette spørsmålet. Vi er godt skolerte i Guds nåde, men kravene til oss preker vi mindre over.

V 27 – Evangeliet

Det er i vers 27 dagens evangelium fins, det gode budskapet, det egentlige svaret på den søkende mannens spørsmål: ”Hvordan kan jeg arve evig liv?” Det er et vers som klinger godt i reformasjonsåret 2017. I Jesu ord ”For mennesker er det umulig, men ikke for Gud. Alt er mulig for

Gud,” klinger Martin Luthers ord gjennom:
”Troen alene!”

Mannen som lurer på hvordan han kan arve
evig liv, får her sitt svar: Evig liv er Guds verk,
Gud alene.

SALMER

237 O Gud, på nåde rik og stor
335 Guds Sønn er kommet til oss ned: *”Vårt
eget verk gir ingen fred, vi frelses av Guds
nåde.”*

341 Å nåde underfull og stor // Amazing Grace
383 Jeg vil gi deg, o Herre, min lovsang

INGVILD HELENE MYDSKE FALLEGÅRD
PREST I TORSLANDA-BJÖRLANDA
MENIGHET I GÖTEBORG
INGVILD.FALLEGARD@GMAIL.COM

luther

Tonje og Dag W. Haugeto Stang **TID FOR TO**

299,-

Med visdom, erfaring og en solid dose humor leder
Tonje og Dag oss gjennom råd og prinsipper for
hvordan parforholdet best kan ivaretas og styrkes.
Ukentlige lesestykker og samtale spørsmål gjør
boken til en sørvisstasjon for par som ønsker å
skape en fast rytme på ”vår kveld” i hverdagen, med

tid og rom for fruktbare samtaler. Boken kan med fordel gis som gave,
og er rikt illustrert av Lars Aurtande.

Tonje og Dag W. Haugeto Stang har holdt samlivskurs i en årrekke og
har lang erfaring som foredragsholdere og samtalepartnere.

Boken er et glimrende redskap i parterapi eller en gave til brudeparet.

www.lutherforlag.no

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinsenveien 25
0572 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), prost Hege Elisabeth Fagermoen, førstelektor Sjur Isaksen og sokneprest Anne Grete Listrøm. Bokmeldingsansvarlig: Stipendiat Per Kristian Sætre. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg.

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende
v/Eyolf Berg
Sinsenveien 25
0572 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord. Innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 600,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 825,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 8220.02.93882. Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev, SMS eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>